ПРАЛЕТАРЫІ ЎСІХ КРАІН, ЯДНАЙЦЕСЯ!

Літаратура і Мастацтва

Год выдання 38-ы
№ 73 (2433)
16 верасня 1969 г. АЎТОРАК
Цана 4 кап.

ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАЎЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕННІКАЎ БССР

ДАРУНКІ НАРОДНЫХ МАЙСТРОЎ

100

НА ЗДЫМКУ вы бачыце старэйшую мастачку рэспублікі Ядвігу Раздзялоўскую (другая справа) са студыйцамі Маладзечанскай самадзейнай студыі выяўленчага і дэкаратыўна-прыкладнога мастацтва. Яны разглядаюць сувеніры майстроў-керамістаў. А нядаўна тут адбылося абмеркаванне кампазіцый і эцюдаў Эдуарда Тамковіча і Івана Занковіча. Размова была непасрэдная, шчырая. Работы ж прысвячаюцца ленінскаму юбілею.

Ядвіга Раздзялоўская многа гадоў дапамагае народным умельцам Маладзечаншчыны. Часта яе можна сустрэць у вучэбных майстэрнях самадзейнай студыі, на эцюдах у полі, на прадпрыемствах, у маляўнічых кутках горада і яго ваколіцах. Ахвотна ўдзельнічае яна ў рабоце творчых семінараў, дзеліцца з маладымі мастакамі сваім вопытам, уменнем бачыць навакольны свет.

Вядзе вялікую работу з самадзейнымі мастакамі, пастаянна шэфствуе над Светлагорскай студыяй выяўленчага мастацтва заслужаны дзеяч мастацтва БССР Барыс Звінагродскі. Памагаюць народным умельцам і мастакі-прафесіяналы Уладзімір Сухаверхаў, Фёдар Зільберг, Марыя Шаўцова, Гаўрыла Вашчанка, Віктар Гаўрылаў, Уладзімір Басалыга (Мінск), Антаніна Абрамава і Уладзімір Пракоф'еў (Барысаў), Георгій Нарчук (Маладзечна), Канстанцін Пятроў (Гродна), Васіль Каруноў і Пётр Скрыпка (Івянец).

Творчыя пошукі нараджаюць новыя формы арганізацыйнай і метадычнай работы. Нядаўна івянецкія ганчары аб'ядналіся ў творчую групу на чале з вопытным мастаком-керамістам Васілём Каруном. Гэта адно з першых у рэспубліцы, няхай невялікае, творчае аб'яднанне народных умельцаў. Відаць, падобныя творчыя групы (аб'яднанні) варта ствараць усюды, і, у першую чаргу, на прадпрыемствах, якія выпускаюць мастацкія вырабы — рэчы, што ўпрыгожваюць наша жыццё.

Зараз ва ўсіх раёнах рэспублікі разгарнулася падрыхтоўка да выстаўкі-конкурсу, прысвечанай ленінскаму юбілею. Гомельскі, Гродзенскі, Мінскі абласныя і Маладзечанскі міжраённы дамы народнай творчасці праводзяць занальныя перасоўныя выстаўкі работ народных умельцаў і самадзейных мастакоў.

Многія ўмельцы і мастакі-аматары ленінскай гадавіне прысвячаюць свае лепшыя работы. Жлобінскія майстры-інкрустатары Міхаіл і Вера Дзегцярэнкі стварылі рад інкруставаных шкатулак з малюнкамі гістарычных помнікаў, звязаных з імем правадыра рэвалюцыі: «Смольны», «Музей Леніна», «Домік І з'езда РСДРП», «Будан у Разліве», «Маўзалей», «Аўрора» і іншыя.

Старэйшы разьбяр па дрэве Апалінарый Пупко працуе над вобразам палымянага барацьбіта рэвалюцыі Фелікса Дзяржынскага і героя грамадзянскай вайны, віднага партыйнага і дзяржаўнага дзеяча М. Фрунзе, які жыў у яго доме ў час сваёй рэвалюцыйнай дзейнасці ў Беларусі.

Вышывальшчыцы Аляксандра Камарова (Брэст), Ніна Гранько (Мінск), Еўдакія Дзмітракова (Чачэрск) працуюць над вобразамі Маркса і Леніна.

Народныя майстры ў сваёй творчасці шырока асвятляюць рэвалюцыйную тэматыку, гераіку грамадзянскай і Вялікай Айчыннай войнаў. Былыя франтавікі, удзельнікі партызанскага руху Мікалай Шчалканогаў, Цімафей Карлаў, Сурэн Мірзаян, Дзмітрый Сталяроў і многія іншыя працуюць над вобразамі абаронцаў нашай Радзімы, герояў-падпольшчыкаў і партызан.

«За Радзіму!» — так назвала сваю новую работу Кацярына Арцёменка (Магілёў). Майстрыха ўмела выкарыстоўвае традыцыйны матэрыял—салому. Невялікая кампазіцыя ўражвае жыццёвай праўдай і дэкаратыўнымі якасцямі.

Мінскія майстрыхі Алена і Ларыса Лось, працуючы ў гэтым жа матэрыяле (саломка), стварылі кампазіцыю «Барабаншчыкі 1918 года». Невялікія фігуркі вельмі маляўнічыя і прыгожыя.

Цікавыя дэкаратыўныя і бытавыя вырабы ствараюць івянецкія ганчары. Прыгожыя, маляўнічыя вазы Міхаіла Звярко. Добрае ўражанне пакідае дэкаратыўная скульптура Станіслава Адамовіча «Леў». Арыгінальна вырашыў ён і невялікую вазу «Рабінка», распісныя дэкаратыўныя талеркі.

Тэматыка творчасці большасці народных умельцаў вызначаецца разнастайнасцю і змястоўнасцю. Многія з іх звяртаюцца да вобразаў казачных персанажаў, ствараюць кампазіцыі на сюжэты з народнага жыцця. Такія «Ціт», «Па грыбы», «Рыбакі»—сувеніры полацкага разьбяра Анатоля Міхеенкі, серыя «Лявон і Лявоніха», «Паляўнічыя», «Палешукі», «Балельшчыкі»—Мікалая Пушкара (Мазыр); сувеніры з саломы, створаныя Верай Гаўрылюк (Брэст), на бытавыя сюжэты: «На кірмаш», «Вяселле», «Музыканты», «У полі». Прыгажосцю формы вызначаецца сувенірная серыя «Белавежская пушча» (гутнае шкло) Р. Багінскага і святочны набор з каляровага шкла А. Федаркова (пасёлак Бярозаўка Гродзенскай вобласці).

Т. ВАЛАДЗЬКО.

Для іх песня — часцінка жыцця.

ГАЛАСІСТЫЯ Ў ПОЛАЦКУ ХЛОПЦЫ...

НІКОЛІ так ясна не выяўляецца характар чалавека, як тады, калі ён спявае, спявае, вядома, для душы, для ўласнай асалоды.

Так мне падумалася, калі я трапіў на спеўку народнага мужчынскага вакальнага ансамбля Полацкага завода шкловалакна.

Прыйшлі хлопцы, відаць, проста з цэха, бо былі ў рабочым адзенні. Здаецца, усе падобныя адзін на аднаго — простыя рабочыя хлопцы. А прыгледзішся...

Вунь з краю хударлявы мужчына. Выставіў нагу наперад, рукі пад бокі, задраў бараду. Побач — невысокі, мажны. Спявае заплюшчыўшы вочы, ад асалоды ледзь-ледзь пакачвае галавой. Здаецца, грымні зараз пярун, ён і не варухнецца. Трэці ўвесь час прытупвае нагой у такт музыцы і памахвае рукамі...

Я успомніў, як нездоўга да гэтага быў у адным раённым гарадку на Гродзеншчыне. І там, у кабінеце загадчыка райаддзела культуры, стаў сведкам даволі дзіўнай размовы. Было гэта перад нейкім абласным аглядам мастацкай самадзейнасці, і людзі сабраліся ў кабінеце памеркаваць, каго паслаць на агляд.

— На гарадскі хор надзей няма — распаўся, — сказаў нехта.

— Як гэта распаўся? — узлаваўся загадчык. — А ну, дайце мне спіс.

Ён доўга праглядаў спіс харыстаў, ставіў супраць прозвішчаў галачкі.

— Гэты не ходзіць?

— Не.

— А мы ж хадатайнічалі, каб яму кватэру далі. Ну, цяпер няхай пабегае.

— А гэты?

— Таксама.

— Трэба пазваніць на завод, каб не далі яму прагрэсіўкі.

Помню, я сказаў, што дзе-дзе, а ў мастацкай самадзейнасці прымусам нічога не зробіш, на тое гэта і са-ма-дзей-насць. На мяне паглядзелі, як на дзівака:

— Дык вы за самацёк?

Я так і не ведаю, ці ўдалося вярнуць упекачоў у хор. Хутчэй за ўсё ўдалося. Але не хацеў бы я слухаць іх спевы.

...Гучаць у пакоі «Абеліскі» Дзмітрыя Смольскага.

Камні, свинцово
тяжелые камни
Русскому сердцу,
как много они
говорят.

Где-то далеко над
ними колышутся
пальмы.
Где-то березы шумят...

Я вельмі люблю гэтую песню, выразную і ўрачыстую.

Ансамбль спявае «Абеліскі» на некалькі галасоў і я чую, як чыста вядуць хлопцы свае партыі. Гучыць песня у іх выкананні трошкі не так, як выконваюць яе прафесійныя спевакі. Пасля я спытаў пра гэта ў кіраўніка ансамбля Аліма Мацвеевіча Конюхава.

— Хіба абавязкова ісці па пратоптанай сцежцы, — усміхнуўся ён. — Некаторыя творы мы інтэрпрэтуем так, як іх адчуваем. Вось і ў «Абеліск ах» нам хочацца падкрэсліць перш за ўсё элегічную аснову.

Зараз, мабыць, дарэчы расказаць пра кіраўніка ансамбля. Аліму Мацвеевічу за трыццаць. Сярэдняга росту, хударлявы. Не, нават не хударлявы — тонкі, як кажуць, тонкі ў костцы. Смуглявы нервовы твар, рукі музыканта. Мы шмат гутарылі з ім і, пра што б у нас ні зайшла гаворка, ён увесь час вяртаўся да свайго, да таго, што было так міла яго сэрцу — вакальнага ансамбля.

Калі ўсё гэта пачалося? Дзесяць гадоў назад. Нават крышачку раней. Вярнуўся са службы на флоце, пяць гадоў адслужыў — паплаваў. Там, на караблі, вядома ж быў у мастацкай самадзейнасці — акампаніраваў на акардэоне, ды і сам выступаў.

Калі вярнуўся ў родны Полацк, пайшоў па пуцёўцы гаркома камсамола кіраваць мастацкай самадзейнасцю на чыгунцы. Неўзабаве, калі адкрыўся завод шкловалакна, перайшоў сюды. Тут неўзабаве і выспела думка стварыць мужчынскі вакальны ансамбль. Пачаў падбіраць людзей. І гэта было самае цяжкае. Не для галачкі ж рабілася. Для мастацтва.

Першыя рэпетыцыі, першыя выступленні. Той-сёй адсеяўся, засталіся самыя заўзятыя — Алег Іванковіч, Ізя Арліеўскі, Віктар Сядзельнікаў, Уладзімір Лушкоўскі, Грыша Вульт, Пётр Блізнюк, Віктар Дзюшаў, Якаў Балбатуноў, Міхась Патрымайла, Георгій Яроменка, Якаў Алуф.

Тыя самыя, што і цяпер — усе гады амаль нязменны састаў.

За гэты час усе хлопцы пажаніліся (вяселлі спраўлялі разам), маюць дзяцей. Але ўсё засталося, як раней: рэпетыцыя — гэта рэпетыцыя, тут жалезны закон, тут ні на што не зважаюць, хіба толькі на хваробу (на спеўку двое прымчаліся на матацыклах з заводскага прафілакторыя, дзе яны адпачывалі).

Ну, а як жонкі на ўсё гэта? Мастацтва, мастацтвам, але калі змена канчаецца ў тры гадзіны дня, а Яша ці Пеця вяртаюцца дахаты ў сем, дык тут такое можа быць, што ой-ёй... Колькі выпадкаў я ведаю, калі чалавек кідаў мастацкую самадзейнасць толькі з-за таго, што, маўляў, сям'я, дзеці...

Тут гэты, калі можна так сказаць, «псіхалагічны бар'ер», пераадолены. Алім Мацвеевіч асабіста ўладжвае ўсе канфлікты і ўсе сяброўкі заводскіх артыстаў сталі заўзятымі іх балельшчыцамі, дарэчы, як і ўвесь заводскі калектыў, а калі яшчэ дакладней, як усе палачане. Калі хлопцы выступаюць у Мінску ці ў Віцебску, сотні іх землякоў, як мне расказвалі, не адыходзяць ад тэлевізараў. І калі сёлета ансамблю прысвоілі ганаровае званне народнага, для горада гэта было сапраўднае свята.

Я чуў запісаны на плёнку канцэрт ансамбля па Віцебскім тэлебачанні. Мяне ўразіў дыяпазон рэпертуару — тут былі і народныя беларускія песні і класіка, і песні сучасных савецкіх кампазітараў.

Што вельмі ўзрадавала — не ганяюцца хлопцы за танным эфектам, не ходзяць пратаптанымі сцежкамі. А гэта ж бяда вельмі многіх вакальных калектываў, у рэпертуары якіх творы сто разоў чутыя па радыё, з эстрадных падмосткаў.

— Прыязджаў да нас Ігар Лучанок, — расказвае Алім Мацвеевіч, — паслухаў ансамбль, потым пахадзіў па цэхах завода і на развітанне гаворыць: «Зраблю для вас песню пра заводскіх дзяўчат». І што вы думаеце, праз каторы час прыслаў песню на словы Дзяржынскага пра нашых дзяўчат. Мы яе ўключылі ў свой рэпертуар.

Я ўпершыню пачуў тут, у Полацку, і песню-плакат З. Бінкіна. А як хораша, па-свойму выконвае ансамбль «Баладу пра рускіх хлопчыкаў» Новікава і іншыя творы.

Заводскія спевакі шмат выступаюць — перад рабочымі, сельскімі працаўнікамі, студэнтамі, гасцямі з-за мяжы... Яны ўдзельнікі шматлікіх абласных і рэспубліканскіх фестываляў. Алім Мацвеевіч паказаў мне цэлы стос розных грамат, дыпломаў, якімі ў розны час быў узнагароджан ансамбль.

Я пацікавіўся, якое выступленне больш за ўсё запомнілася яму і яго хлопцам. Алім Мацвеевіч хвілінку падумаў, а потым адказаў:

— У нашым круцільна - размотачным цэху. Нас запрасілі выступіць. А мы рашылі замест гэтага расказаць рабочым, як наогул робіцца песня, як яна ў нас нараджаецца, сталее. Усё адбылося амаль экспромтам. Прыйшлі разам з інструментальным ансамблем, з якім заўсёды выступаем, і паказалі, як рэпеціруем, як шукаем лепшыя сродкі выяўлення і г. д. Вы б толькі бачылі, як слухалі нас рабочыя. Яны закідалі нас пытаннямі, прапановамі, просьбамі. Адным словам, атрымаўся імправізаваны музычны лекторый. І можа тут упершыню мы ўбачылі, як патрэбна людзям наша мастацтва (на звычайным канцэрце пра гэта неяк не думаецца), якую радасць яно прыносіць ім. Вярталіся мы з цэха акрыленыя, натхнёныя...

У справаздачах звычайна бытуе такі выраз: «Адной з форм работы з'яўляецца...» Вось тут я і не ведаю, як назваць канцэрт-расказ ў цэху? Формай работы калектыву мастацкай самадзейнасці ці як інакш? Ясна адно, зроблена гэта не дзеля формы, не дзеля галачкі, а па ўнутранай патрэбе людзей, якія любяць мастацтва.

Пасля рэпетыцыі Алім Мацвеевіч павёў мяне па заводскіх цэхах. На гэтым заводзе вельмі цікавы тэхналагічны працэс. Зыходная сыравіна — маленькія шкляныя шарыкі ўрэшце-рэшт ператвараюцца ў шаўкавістае прадзіва, з якога шыюць розныя патрэбныя рэчы — ад гарнітура пажарніка да лодачнага паруса.

У цэхах я ўбачыў знаёмых хлопцаў. Гэта яны нядаўна стаялі ў рэпетыцыйным пакоі. Тут, ля станкоў, твары іх былі на рэдкасць засяроджаныя.

Праца і песня. Крылы, якія высока ўзнімаюць чалавека.

М. ЗАМСКІ.
Полацк.

ЛЕТАПІСЦЫ РОДНАГА КРАЮ

У Гомельскім краязнаўчым музеі адкрываецца абноўленая экспазіцыя

У Гомельскім абласным краязнаўчым музеі—гарачая пара. Навуковыя супрацоўнікі і брыгада мастакоў на чале з Яўгенам Пакаташкіным і Міхаілам Навіцкім рыхтуюць да адкрыцця экспазіцыю, якая раскажа пра савецкую Гомельшчыну. У васьмі вялікіх светлых залах так званай «вежы» былога палаца Паскевіча зранку і да позняга вечара кіпіць работа. Малююць мастакі, падбіраюць дакументы навуковыя супрацоўнікі.

Знаёмства з асноўным аддзелам музея пачынаецца з багата аформленай Кастрычніцкай залы. У ёй мы бачым цікавы вітраж, на фоне якога прыгожа глядзіцца скульптура А. Глебава пра сустрэчу У. І. Леніна на Фінляндскім вакзале ў красавіку 1917 года.

На першым паверсе вежы пяць залаў. Шматлікія дакументы, фатаграфіі, карціны мастакоў адкрываюць перад наведвальнікамі музея шмат цікавых і невядомых старонак з летапісу роднага краю.

Старшы навуковы супрацоўнік аддзела Вялікай Айчыннай вайны Мікалай Сямёнавіч Царкоў паказвае унікальныя дакументы, розныя матэрыялы, на пошукі якіх давялося затраціць шмат часу, сіл і настойлівасці. Гэта ўлюбёны ў сваю справу энтузіяст, сам былы франтавік, нямала зрабіў, каб узбагаціць музей новымі знаходкамі і ярчэй раскрыць у экспазіцыі гераічны подзвіг народа ў дні вайны.

Вось партрэт камуніста Мікалая Конаша — актыўнага ўдзельніка Калінкавіцкага падполля. Малады адкрыты, валявы твар, добрыя вочы. Побач невялічкая запіска, якую ўдалося яму пераслаць на волю незадоўга да пакарання смерцю. Нешта каля года шукаў М. Царкоў гэты дакумент высокай чалавечай годнасці і адвагі. Нарэшце запіска ў музеі. Гляджу на няроўныя радкі, напісаныя агрызкам алоўка, відаць знявечанай рукой: «Валя! — пісаў з засценкаў гестапа мужны савецкі патрыёт.—Не плач. Мая справа безнадзейная. Шануй маю толькі светлую памяць, як добрага брата. Бывайце ўсе родныя: папа, цёця, яшчэ раз цёця і ўсе сёстры з сем'ямі. Справа наша пераможа. Бывайце 13.3.43».

Сабраны новыя матэрыялы пра гомельскіх падпольшчыкаў. Іх было дзесяць адважных патрыётаў — вучняў старшых класаў школ горада. Сваю падпольную арганізацыю яны назвалі «Смугнар», што азначае «Смерть угнетателям народа». Дзевяць юных падпольшчыкаў загінулі. Кіраваў арганізацыяй маладых патрыётаў аматар і паэт Косця Ярмілаў. Нядаўна знойдзен яго дзённік.

Упершыню будуць экспанавацца матэрыялы пра Добрушскае, Дамановіцкае, Калінкавіцкае, Васілевіцкае, Мазырскае, Брагінскае падполле. Дырэктар музея Іван Ульянавіч Капоця расказвае:

— У пошуках новых матэрыялаў нам ахвотна памагаюць энтузіясты-краязнаўцы, былыя воіны, партызаны, падпольшчыкі. Мы шчыра ўдзячны нашым актывістам А. Кулікову, У. Куўшыннікаву, П. Ануфрыеву, А. Барадзіной, А. Кірушкіну, Е. Кожар, К. Барыкінай, А. Несцяровічу і многім іншым, якія падаравалі нам каштоўныя дакументы, фатаграфіі, асабістыя рэчы герояў-падпольшчыкаў, партызан і франтавікоў. Дзякуючы іх дапамозе, каля 60 працэнтаў экспазіцыі аддзела Вялікай Айчыннай вайны будзе абноўлена невядомымі дагэтуль матэрыяламі.

У першыя дні пасля вызвалення Гомеля ля ўваходу ў парк з'явіўся невялікі плакат: «Савецкія воіны — чырвонаармейцы, рабочыя і сяляне! Раздавіце фашысцкую гадзіну!». Малюнак сімвалічна паказваў, як душаць карычневую пачвару савецкія людзі.

Плакат зацікавіў. Доўга шукалі яго аўтара. Высветлілася, што ім быў вучань дзевятага класа чыгуначнай школы Віталій Букаты. Юнака запрасілі супрацоўнічаць у газеце «Раздавім фашысцкую гадзіну!», якая ў той час выдавалася ў Маскве. На яе старонках друкаваліся вострыя, трапныя карыкатуры юнага мастака. Пісьменнік Міхась Чаву кі перадаў музею дванаццаць экзэмпляраў газеты з карыкатурамі В. Букатага, розныя дакументы і вершы. Гэтыя матэрыялы будуць экспанавацца на асобным стэндзе.

У адной з залаў музея мастакі працуюць над дыярамай «Азарыцкі канцлагер», у якім загінулі тысячы савецкіх грамадзян. А вось яшчэ экспанат, які нагадае моладзі пра зверствы фашысцкіх акупантаў на Гомельшчыне. У цэлафанавых мяшках — зямля і попел дванаццаці вёсак, спаленых гітлераўцамі. На тых страшных папялішчах і сёння ніхто не жыве...

На трэцім паверсе разгортваецца экспазіцыя аддзела «Развіццё народнай гаспадаркі, стварэнне матэрыяльна-тэхнічнай базы камунізма (1959—1969)». Бачыш панараму новабудоўляў вобласці, новыя вёскі, заводы, клубы, школы, узоры прадукцыі прадпрыемстваў, партрэты Герояў Сацыялістычнай Працы і знатных землякоў. Шмат месца адводзіцца паказу росквіту навукі, культуры, асветы. Тут паўнаўладна гаспадыня — старшы навуковы супрацоўнік музея Людміла Іванаўна Шыловіч. Яна падбірае найбольш цікавыя матэрыялы, складае дыяграмы, розныя табліцы. Работы шмат...

У апошняй зале, на чацвёртым паверсе вежы — творы мастакоў і народных умельцаў. Тут жа будзе экспазіцыя, прысвечаная 100-годдзю з дня нараджэння У. І. Леніна.

Спраў наперадзе багата. Але да 52-й гадавіны Кастрычніка абноўленая экспазіцыя савецкага перыяду ў старэйшым у рэспубліцы музеі, якому неўзабаве споўніцца 30 гадоў, будзе гатова.

Я. КАЛЯДА.

Мастак Уладзімір Рыкалін ля кампазіцыі «Ля вечнага агню» ў зале Перамогі. Фота Ул. МЯЖЭВІЧА.

КЛУБНЫЯ НАВАСЕЛЛІ

Кожны, хто цяпер пабывае на цэнтральнай сядзібе калгаса «Новае Палессе» Лунінецкага раёна, зверне ўвагу на Палац культуры. Пабудавалі яго самі калгаснікі. Навокал Палаца прыгожы парк, кветкі. У памяшканні — маляўнічыя стэнды: «Вечна жывы Ленін», «Генеральны план калгаса на 1969—1975 гады».

Тут пачалі рэгулярныя заняткі гурткі мастацкай самадзейнасці. Адкрылася бібліятэка, у якой нямала твораў пра жыццё правадыра сусветнага пралетарыяту У. І. Леніна.

Такі ж падарунак атрымалі хлебаробы калгаса «Дружба» Камянецкага раёна. Па водгуках дойлідаў гэтаму архітэктурнаму ансамблю могуць пазайздросціць нават самыя прыдзірлівыя жыхары горада.

Сёлета жыхары гарадоў і вёсак Брэстчыны атрымаюць больш 70 новых клубаў і Палацаў культуры.

В. ЗОРЫН.

ДЛЯ ЭКСПО—70

У будучым годзе ў японскім горадзе Асака адбудзецца міжнародная выстаўка ЭКСПО—70. Шырока будзе прадстаўлена там эканоміка і культура Савецкага Саюза, у тым ліку Беларусі. Рыхтуюцца да выстаўкі і беларускія кінематаграфісты. Зараз ў творчым аб'яднанні «Летапіс» студыі «Беларусьфільм» здымаюцца два дакументальныя каляровыя фільмы для спецыяльнага паказу ў час выстаўкі.

Аб тым, як ідзе работа над стужкамі, мы папрасілі расказаць мастацкага кіраўніка творчага аб'яднання «Летапіс» Барыса Канстанцінавіча Сарахатунава.

— Фільмы, якія мы здымаем спецыяльна да выстаўкі ЭКСПО—70, увойдуць у зборнік фільмаў саюзных рэспублік, прадстаўленых у Асака. Мы маем намер сродкамі кінематографа паказаць жыццё беларускай зямлі, народа, нацыянальны каларыт, прыроду. Калі хочаце, гэта будзе падарожжа па Беларусі, невялічкі экскурс у яе гісторыю. Здымаюць гэты фільм, дарэчы ён называецца «Беларусь—70», рэжысёр Уладзіслаў Яфрэмаў і аператар Эдуард Гайдук.

Другая стужка, якая таксама будзе прапанавана наведвальнікам выстаўкі, раскажа пра беларускую моду, мастацтва інтэр'ераў. Здымае фільм рэжысёр С. Сплашноў. Ён жа напісаў сцэнарый.

Вік. САЛАЎЁЎ.

НЕ ТОЛЬКІ НА СТАЛІЧНАЙ СЦЭНЕ

Даўняе знаёмства звязвае беларускіх аматараў танца з заслужаным артыстам Чачэна-Інгушскай АССР Махмудам Эсамбаевым. Але не толькі сталічная сцэна становіцца месцам яго выступленняў. Гэтымі днямі Махмуд быў госцем хлебаробаў Брэстчыны. Яго канцэрты праходзілі ў клубах і палацах культуры, на палявых станах. Пасля канцэртаў, якія вельмі спадабаліся гледачам, М. Эсамбаеў правёў гутаркі з удзельнікамі мастацкай самадзейнасці, падзяліўся думкамі аб выкананні сучасных і класічных танцаў.

Г. ПІК.

НАЗАЎСЁДЫ Ў ПАМЯЦІ

Заўтра споўніцца 30 гадоў з таго векапомнага дня, калі савецкія людзі працягнулі брацкую руку дапамогі сваім братам у заходніх абласцях Украіны і Беларусі.

Нататкі ўдзельніка рэвалюцыйнага руху ў былой Заходняй Беларусі В. Слівінскага, якія мы друкуем сёння, уваскрашаюць той незабыўны час.

У 8 гадзін раніцы 17 верасня 1939 года адзін з нашых вяскоўцаў пачуў па радыёпрыёмніку (гэта, здаецца, быў адзіны прыёмнік у вёсцы) пра пераход Чырвонай Арміяй савецка-польскай граніцы. Радасная вестка распаўсюдзілася з хуткасцю маланкі. Яна натхніла сялян і ўдыхнула рэвалюцыйны запал ва ўсіх беднякоў.

Каля 10 гадзін раніцы па дарозе на Ярэмічы, каля Скорыч, праехаў абоз стаўбцоўскай паліцыі. Тут былі сем і паліцэйскіх, узброеная ахова. Страх за злачынствы супраць простага люду гнаў іх на захад.

У той памятны дзень у нашых Скорычах з самай раніцы сабраўся актыў з чатырох суседніх вёсак. Вырашылі для сустрэчы савецкіх войск арганізаваць дэманстрацыю з чырвоным сцягам і хлебам-соллю. Жанчыны прынеслі вялікі кавалак добрага чырвонага палатна для сцяга, на ім напісалі заклік.

Раптам нехта прынёс вестку аб тым, што ў Скорычах савецкія кавалерысты. І праўда, праз якія хвілін дзесяць—дванаццаць чырвоных коннікаў спыніліся на пагорку каля вёскі.

Адзін з іх у першым радзе трымаў на доўгім дрэўку ярка-чырвоны сцяжок, які трапятаў на халаднаватым асеннім ветры. Мы падбеглі, акружылі кавалерыстаў. Гэта была конная разведка Чырвонай Арміі.

Пачаліся прывітанні, роспыты. Але разведчыкі спяшаліся і хутка паехалі, даведаўшыся, што ім было трэба.

Непадалёк ад вёскі Воўчае Балота, якая ляжыць на другім беразе Ушы, ёсць мост, праз які павінны былі праязджаць войскі. Там мы і рашылі сустракаць дарагіх братоў. Падрыхтавалі вялікі чырвоны сцяг, напісалі на ім: «Пралетарыі ўсіх краін, яднайцеся!» і «Няхай жыве Савецкая ўлада!»

На вуліцы ў Скорычах ужо сабралася многа народу. Сяляне даверылі мне несці наш сцяг. Я падзякаваў і з радасцю і хваляваннем узяў яго ў рукі.

Ішлі мы па вёсцы, а за намі—хлынуў людскі паток. Тут жа з'явілася ўзброеная ахова сцяга — па абодва бакі мяне сталі два таварышы з Болціч: І. В. Коваль з карабінам напагатове і Н. А. Коваль з наганам. Жанчыны неслі хлеб-соль, букеты кветак. Дэманстрацыя рушыла да моста.

Раптам, зусім нечакана, пачулася кулямётная чарга. Стралялі з лесу, да якога было метраў чатырыста. Нехта крыкнуў: «Лажыся!». Большасць людзей пападала, некаторыя, прыгнуўшыся, пабеглі ў вёску. Мы ўтрох, з высока ўзнятым чырвоным сцягам, засталіся стаяць.

Мы здагадаліся, што стралялі паліцэйскія, якія не паспелі ўцячы і прытаіліся ў лесе. І тут мільганула трывожная думка — у іх засаду могуць трапіць чырвонаармейцы, якія вось-вось сюды прыедуць. Як жа іх папярэдзіць? Рашылі — не вельмі хавацца, падражніць, выклікаць агонь на сябе, каб стральбу пачулі савецкія воіны. Так і зрабілі.

І вось зноў пачулася кулямётная чарга, бязладная вінтовачная і рэвальверная страляніна. Потым мы ўбачылі, як на ўскрай лесу раптам выехалі тры конныя воіны ў касках. Па форме я пазнаў у іх савецкіх кавалерыстаў. Радасць ахапіла нас. Мы зразумелі, што з паліцэйскай бандай пакончана.

Пераехаўшы раку ўброд, чырвонаармейцы наблізіліся да нас. Адзін з іх адсалютаваў чырвонаму сцягу шабляй і прывітаўся: «Добры дзень, браты-беларусы!»

Байцы расказалі, што яны ў час пачулі страляніну і ў лес была паслана конная разведка, якая і знішчыла засаду.

Разведчыкі хутка паехалі да сваіх, а сяляне зноў сабраліся ля свайго чырвонага сцяга.

Дэманстрацыя пайшла да Воўчаболцкага моста. Падышоўшы да яго, мы ўбачылі, што праз яго праязджалі ўжо ваенныя машыны з байцамі. Праехаўшы мост, машыны спыніліся каля нас. З легкавой машыны выйшлі тры камандзіры і па-братэрску павіталіся і павіншавалі ўсіх, хто прыйшоў сустракаць Чырвоную Армію. Нашы жанчыны паднеслі хлеб-соль. Адзін з камандзіраў падышоў да мяне, падаў руку, пасяброўску павітаўся. Я ад імя ўсіх сялян перадаў гарачае прывітанне Чырвонай Арміі, Савецкай уладзе і ўсяму савецкаму народу за вызваленне.

А потым пайшлі сустрэча за сустрэчай. Колькі радасці і шчасця было ў іх. Нашы сяляне браталіся, абдымаліся, цалаваліся з савецкімі братамі-вызваліцелямі. У многіх на вачах былі шчаслівыя слёзы. Дзяўчаты падносілі байцам букеты асенніх кветак і кідалі іх у аўтамашыны.

Так прайшоў гэты хвалюючы дзень 17 верасня 1939 года. Дзень, які назаўсёды застанецца ва ўдзячнай памяці.

В. СЛІВІНСКІ.

Беларускія гарады растуць і прыгажэюць. Мяняецца абліччa і старажытнага Магілёва. Па-новаму выглядае сёння Задняпроўе. Тут выраслі шматпавярховыя жылыя дамы камбіната сінтэтычнага валакна.
Фота К. ЯКУБОВІЧА.

СПЯВАЕМ АБ ПРАВАДЫРЫ

Вечарэе. Чырвонае стомленае сонца схавалася за лесам. Запаліліся ў хатах агні. У Доме культуры вёскі Лоша сабраліся калгаснікі. Пачаўся тэматычны вечар «Спяваем аб Леніне».

Лашанскі Дом культуры актыўна ўключыўся ва Усесаюзную пераклічку сельскіх клубаў, прысвечаную 100-годдзю з дня нараджэння У. І. Леніна. Для прапаганды ленінскай спадчыны тут праводзяцца тэматычныя вечары, канферэнцыі чытачоў, лекцыі, гутаркі. З лекцыямі выступаюць члены пярвічнай арганізацыі таварыства «Веды» С. Барадзін, І. Івашын, І. Дубовік.

Для дзяцей арганізуюцца вікторыны, канферэнцыі па кнігах пра У. І. Леніна і яго паплечнікаў. Цікавая размова адбылася тут па кнізе У. Бонч-Бруевіча «Наш Ільіч». З захапленнем удзельнічаюць дзеці ў кніжнай вікторыне «Па ленінскіх мясцінах».

Г. КАВАЛЬЧУК.

Уздзенскі раён.

КІНАВОКА АМАТАРА

Здымкі загадчыка кабінета палітычнай асветы Талачынскага райкома партыі А. Шнэйдара — змяшчаліся на старонках раённай газеты «Сцяг Ільіча» і абласной «Віцебскі рабочы», выкарыстоўваліся ў перадачах Віцебскай студыі тэлебачання.

У апошнія гады ў А. Шнэйдара з'явілася новае захапленне — кінасправа. Цікавыя каляровыя і чорна-белыя фільмы прывёз аматар з турысцкіх падарожжаў па Крыму, Каўказу. Асаблівую ж цікавасць землякоў выклікалі кінафільмы, знятыя аматарам у Талачыне і маляўнічых мясцінах раёна. А. Шнэйдар зняў таксама фільмы аб святкаванні ў Талачыне 25-й гадавіны вызвалення Савецкай Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў і паездцы ў мемарыяльны комплекс «Хатынь».

Ф. РАМАНАЎ.

У майстэрнях мастакоў

ТЭАТР. ЖЫВАПІС. ЖЫЦЦЁ

Няма чаго грахі таіць — бытуе яшчэ ў нас думка аб рабоце тэатральнага мастака, як аб якойсьці прыкладной дзейнасці. Нават той, хто менш «строгі» і лічыць тэатральнага мастака за «сапраўднага», усё ж думае, што яго дарога далёка ад жывапіснай магістралі.

Уяўленне гэта, зразумела, няправільнае і абвяргаецца лёгка. Ва ўсе часы ў гэтым жанры працавалі буйнейшыя мастакі, напрыклад, Урубель або Васняцоў, ды і цяпер імёны, скажам, Рындзіна, Бенуа і Гутуза гавораць самі за сябе. Вядомы рэжысёр С. Юткевіч пачынаў сваю кар'еру дэкаратарам ў Эйзенштэйна, ды і цяпер імёны, скажам, Рынафарміцельствам.

Мы сядзім з Уладзімірам Пятровічам Кульваноўскім, мастаком-дэкаратарам Беларускага дзяржаўнага тэатра оперы і балета ў яго майстэрні на пятым паверсе тэатра. Усё вакол устаўлена палотнамі — дзесяткі палотнаў, ужо выкананых, незакончаных, проста чыстых. Пра сябе мастак расказвае неахвотна. Але як толькі размова заходзіць пра яго настаўніка, адразу становіцца гаваркім.

— Даркевіч, Лейтман, Дзежыц. Яны навучылі майстэрству. Без іх так бы і застаўся чалавекам, які «піша, ад няма чаго рабіць». Калі ў 1938 годзе закончыў Віцебскае мастацкае вучылішча, думаў ехаць у Ленінград, у акадэмію, але лёс распарадзіўся інакш — запрасілі ў тэатр оперы і балета. Галоўным мастаком быў тады Ніктапалеон Аляксандравіч Каровін. Выдатны майстар, цікавы чалавек. Жыў і вучыўся ў Парыжы, многа ведаў, многа бачыў, і—галоўнае—любіў тэатр. Бадай ён, Каровін, і дапамог мне канчаткова зрабіць выбар, аддаць сэрца тэатру.

Пісаць дэкарацыі і касцюмы да спектакля нялёгка. Да спектакля музычнага — яшчэ цяжэй. Іншы раз оперу цяжка прыняць усур'ёз, як драматычнае дзеянне. Лібрэта ў большасці опер — не высокай якасці, але кампазітарскаму генію ўдаецца ажывіць мёртвыя схемы драматычных канструкцый, і тады трывіяльны сюжэт жыве — за музыку даруюцца ўсе агрэхі фабулы і тэксту.

Таму перад мастаком, які піша дэкарацыі да опернага спектакля, стаіць задача: знайсці каляровы, кампазіцыйны і стылявы эквіваленты музычнай задуме кампазітара. Адназначных рашэнняў тут няма і не можа быць.

«Дыяпазон» кампазітараў, «ахопленых» Кульваноўскім, вельмі вялікі. Тут Вердзі і Рымскі-Корсакаў, Мусаргскі і Бізэ, Маснэ і Чайкоўскі, Расіні, Г. Вагнер, Далідзе...

З усіх гэтых работ хацелася б спыніцца на дзвюх: дэкарацыях да «Севільскага цырульніка» Расіні і да «Снягурачкі» і «Сказа пра горад Кіцеж» Рымскага-Корсакава.

Музыка Рымскага-Корсакава — найтанчэйшага майстра інструментоўкі — музыка багатай гармоніі. Уся яна поўная святла, каляровых пераліваў і адценняў, філігранных нюансаў. І разам з тым, у ёй адчуваецца сіла і магутнасць, якія тояцца ў той народнай аснове, на якую абапіраўся кампазітар.

Усе гэтыя асаблівасці колерамузыкі (тэрмін самога Корсакава) Кульваноўскаму ўдалося ўлавіць і перадаць у абедзвюх сваіх работах. Мастак выступае як паўнапраўны супрацоўнік кампазітара. Абедзве оперы — казкі. І вось тая казачнасць, багацце фарбаў, а дзе трэба — тонкі лірызм (вясенняя сцэна ў «Снягурачцы») не прапалі ў дэкарацыях, не збеднены мастаком, наадварот, ён клапатліва іх захаваў і развіў.

Зусім іншая музыка Расіні. «Севільскі цырульнік» напісаны ў традыцыях класічнай італьянскай оперы. Адсюль — строгая выверанасць музычнай фразы, некаторая разважлівасць настрою і пры гэтым — лёгкасць, прыгажосць. Адпаведныя і дэкарацыі: у іх тая ж элегантнасць, лёгкасць, нават паветранасць. Строгія, амаль геаметрычныя канструкцыі. Светлыя шэра-блакітныя тоны. А тут нічога іншага і не трэба. Усё правільна, усё адпавядае музычнаму духу.

Але гаворачы пра Кульваноўскага-дэкаратара, было б несправядліва замаўчаць пра Кульваноўскага-пейзажыста. У пейзажах мастака цікавая залежнасць: дэкаратар часта супернічае з пейзажыстам. Некаторыя з пейзажаў не цяжка ўявіць на месцы тэатральнага задніка. А дэкарацыйнасць нараджае і бадзёрасць, радасць, успрыняцце навакольнага свету як свята, жыццярадаснасці. Казачнасць «Снягурачкі» пераходзіць у пейзажы, і мы ўспрымаем іх, як пейзажы-казкі, у якіх рэальнасць і фантазія выступаюць на роўных правах.

А вось пейзаж «У Батанічным садзе» — ён «класічны» і па форме і па выкананні. Пры гэтым — тая ж свежасць тонаў і ўнутраная радасць мастака ад сустрэчы з прыгожым.

Цікавыя «Адуванчыкі» — свайго роду трыпціх. Але, можа, у гэтай рабоце дэкарацыйнасць крыху перашкаджае. Яна як бы аблягчае задуму.

А ёсць жа яшчэ ў Кульваноўскага і карціны старога Мінска, і фантазіі на гістарычныя тэмы...

Карацей кажучы, і здзейснена нямала, і творчыя планы — вялікія. Кульваноўскаму ёсць што сказаць, і ён ведае, як сказаць.

Э. БРУК.

Самадзейны скульптар А. Дупін жыве і працуе ў маладым беларускім горадзе Наваполацку. Фотакарэспандэнт З. Брук сфатаграфаваў яго ў часе работы над скульптурным партрэтам партызанкі — Героя Савецкага Саюза Л. Касцецкай. Гэтая работа самадзейнага скульптара будзе ўстаноўлена ў школе, якая носіць імя гераіні.

НАРЫС

ДОЛЯ-ДОЛЮХНА

В. ГРОДНІКАЎ

Аўдоля сумысна не садзілася абедаць: чакала вячэрняга аўтобуса, на якім павінен прыехаць у госці яе Валодзька. Як жа яна, маці, сядзе без яго за стол?! Вось ступіць ён на парог, тады яна затупае-забегае ля печы, заставіць стол закускамі, што хавала да яго прыезду. І будуць яны гаварыць-гаварыць, доўга-доўга, пакуль не перагавораць аб усім.

Гады са тры мінула, як бачыліся. У сына ўсё работа, работа. Ды не такая, як тут, у Алешаўцы: тут адпрасіўся ў брыгадзіра на дзянёк-другі ды едзь сабе да брата, да свата.

Захапілася Аўдоля сваімі думкамі, а тут — божухна, Валодзька на парозе! Усміхаецца, ставіць на падлогу чамадан, падыходзіць да яе, тройчы цалуе, як і пры той сустрэчы, пытаецца:

— Ну, як ты тут, мама?..

А яна і слова не можа вымавіць, уткнулася яму ў плячо, вочы ражком хусцінкі выцірае ды шэпча:

— Сынок, прыехаў?! Сынок!..

Унукі, што бегалі па двары, адразу кінуліся да маці. Прыйшла і яна.

— Здароў, брат.

А там у бліскучай ад мазуты ватоўцы ўваліўся ў хату і Мадзест, Аўдолін зяць.

У большай хаце накрылі стол, дачка паставіла, што мела і селі вячэраць. Спачатку Аўдоля сама памкнулася, пакуль сын з дарогі мыўся на двары, сабраць пачастунак. Але дачка, яе Надзя, бы па руках ударыла:

— Чаго ты ўсхапілася? А ці ёсць у цябе чым частаваць? Сама ж на чужым сядзіш. Лезь лепш на печ...

Селі вячэраць. Валодзька схамянуўся, падышоў да маці.

— А ты ж мама, што?..

Яна сумна ўсміхнулася, адказала:

— Дзякуй, сынок... Я павячэрала... Ешце, закусвайце на здароўечка.

Дзеці сядзелі, закусвалі, гаварылі пра сваё і, здавалася, зусім не адчувалі, як завярэдзіла ў маці пад сэрцам, як яна ў заціпіку глытала крыўду сваю.

Спачатку радаваліся яны з Сымонам, мужам, што дзеці ў іх, як тыя зорачкі, нараджаюцца адно за адно лепшае, то хлопчык, то дзяўчынка. Назбіралася іх аж чатырнаццаць.

А пасля, як насланнё, гора ў хаце пасялілася. Быццам з яблыні лісце абтрэсла — маленькія дамавіны ў жалобе і адчаі правяла Аўдоля ў канец Алешаўкі, на старыя могілкі...

Як вока сваё глядзела, песціла тых, што засталіся. І сёння, дзякуй богу, усе яны жывыя, здаровыя, сваіх ужо дзетак гадуюць.

Толькі не было ў яе спакою і няма...

Да жаніцьбы меншага, Колькі, жыла ў сваёй хаце, прымала і частавала дзяцей-гасцей. Калі-нікалі дзеці грошы прысылалі, суседзі не цураліся. Можа гэтак ладам-складам ішло б Аўдоліна жыццё, каб не зачасціў яе Колька ў Новую Алешаўку да Ганны Сідарковай. Ды так, што дома толькі госцем быў.

Прайшло можа з паўгода, як заціхла вяселле ў Аўдолінай хаце. Быццам пад ногі слалася Аўдоля, дагаджала нявестцы. Ды хвор яго ведае, ад чаго пайшло такое, што дзве гаспадыні ў адной хаце не могуць кашы зварыць. Як ні баялася Аўдоля, а выйшла нясkладна. Можа калі што якое і сказала свякруха насуперак маладзіцы, можа і ў саміх маладых каса на камень наскочыла: няма ж лета без перуноў. Ганна Сідаркова папрасіла ў брыгадзіра каня, узваліла свае клункі на падводу, прывязала да драбіны пасажную кароўку і гайда да бацькі ў Новую Алешаўку. Сын таксама прысеў у перадок, узяўся за лейцы і пакаціў сваё «сонейка» туды, дзе ўзяў. Без музыкі, без бубнаў з аднымі толькі матчынымі слязьмі. З тае пары сын ні разу не ступіў на родны парог.

Спрабавала сяды-тады адведаць сына, хадзіла да яго і нявесткі, толькі з яшчэ большай крыўдай вярталася дамоў. Розум гаварыў: не хадзі, Аўдоля, сын маці не пакіне, вернецца, быць таго не можа. Сэрца ж прасіла: не крыўдуй, схадзі яшчэ раз, пагавары з родным дзіцем.

Коля і радаваўся маці, і гаварыў з ёю, як трэба, ды толькі, як пераказвалі суседзі, ушчыналіся там пасля сваркі, сыкалі на Колю і новыя бацькі і, асабліва, яна, ягонае нядаўнае «сонейка». І вось, нарэшце, з'ехалі яны з родных мясцін аж на Украіну. Ні пісьма з тых пор, ні маленькай вестачкі. Людзі, што бывалі ў тых мясцінах, расказвалі, што жывуць яны ў дастатку. Аўдоля пісала пісьмы ім, прасіла, калі ёсць за што, даравець ёй. Стараліся ўгаманіць Колю браты і сёстры, ды ўсё марна.

Прадала сваю хату Аўдоля. Выручыла якіх пяцьсот рублёў ды паехала ў Мінск да другога сына, Валодзькі. Памагла яму дзяцей узгадаваць, а тут Кацярына, дачка, дужа стала ўгаворваць, каб прыгледзела і яе адзіную дачушку Марынку. Ну, ці ж адмовіць родная маці свайму дзіцяці?! Пажыла і там, паставіла на ногі і гэтую ўнучку. А калі Марынка пайшла ў дзіцячы садзік, на Аўдолю пачалі глядзець, як на нахлебніцу. На работу нідзе не ўладкуеш — гады не тыя, гатаваць па-гарадскому не ўмее. І вярнулася Аўдоля ў Алешаўку на голае месца, быццам з бежанцаў. Памкнулася купіць у старай Марзяніхі хату (гая збіралася таксама ехаць да сына ў горад), а дачка Надзя дачулася і адгаварыла.

— Ну, навошта табе, мама, грошы траціць? У нас з Мадзестам ёсць свая хата. Прыходзь, жыві... Дзяцей, во, паможаш гадаваць.

Дзяцей у Мадзеста чацвёра: адзін аднаго падняць не здужае. І ўсе такія, аж гарыць на іх усё. Паспрабуй і малады ўправіцца з імі! А ці ж яна, маці, нарадзіўшы чатырнаццаць дзяцей, перажыўшы столькі гора і нястач, можа ўгнацца за імі? А трэба магчы, нідзе не дзенешся.

З'ездзіла неяк Аўдоля ў раён ды пенсію выклапатала. Няхай, думае сабе, будзе на ліхую гадзіну свая капейка. Адзін месяц прыносяць грошы, другі, трэці... І ніякавата стала Аўдолі. За тры месяцы толькі і купіла новую хустку, панчохі ды летнія пантофлі. А хто іх ведае, што дачка думае з зяцем. Мо і асуджаюць, бо жыве яна ў іх, іхняе есць, а грошы свае хавае ад сям'і. А што ўнукаў гадуе, то якая ж гэта бабуля для дзяцей сваіх вораг? І аднаго дня, калі сабраліся ўсе за сталом, Аўдоля выняла сваю хустачку, падала яе гаспадару...

Падрасталі дзеці, старэла Аўдоля. Для маленькіх-маладзенькіх дзень — мінута, для яе, старой, нямоглай, дзень — год. І не падгоніш, і наперад не забяжыш. Так год прайшоў, другі...

Ці здалося ёй, што стала яна лішняй у хаце, ці было гэта праўдай, а мусіла Аўдоля пакінуць зяцеву печ. Бо вельмі ж на ёй то ў жар, то ў холад кідала. Дзеці сталі неслухамі, прыбавілася папрокаў — дарма хлеб ёсць. У Сібір да старэйшай дачкі Анюты не захацела ехаць, хоць і запрашала ў госці. Так сама сабе рассудзіла: у гасцях першы дзень — золата, другі — срэбра, трэці — медзь, а на чацвёрты дамоў едзь.

Здарылася ж так, што пажыла па чарзе ў кожнага з трох. А гады са два назад вестачку з Алешаўкі атрымала. Так і так, пісала дачка, тым, хто летам дзень у дзень на калгасную работу будзе хадзіць, праўленне выдзеліць на карову сена. Дык хай ужо маці не гневаецца на іх з Мадзестам і прыедзе ў Алешаўку. Бо як дзяцей без малака гадаваць?

Доўга не думала, сабрала нажыткі, — а тых нажыткаў маленькі клуначак, пад паху памесціцца — і на аўтобус.

Мінула адно лета, адмянташыла яшчэ адна касавіца. Аўдоля ж пры сваім занятку: вартуе хату, даглядае і забаўляе дзяцей. Толькі зрэдку, калі ўжо гаспадары вернуцца з работы, збегае пабавіць час да Марыны Петраковай ці да Аўдоцці Старчанкавай ды зноў назад.

— Едзь да сваіх дзяцей у Мінск. Не патрэбна ты нам... — гэтак унукі раз яе сустрэлі.

— А ўнучкі мае, — гаварыла Аўдоля. — Дык жа маці ваша і ёсць мая дачушка.

Тыя сваё:

— Мама сказала, што надакучыла ты, як горкая рэдзька...

Ідзе старая Аўдоля да суседзяў, каб хоць у добрых людзей выплакацца ўволю, пачуць якую спагаду.

А здавалася ж ёй раней, што кожнае яе дзіцятка — панятка. І любіла яна кожнага аднолькава, і сохла-чарнела над імі штодня. Толькі Валодзьку свайго больш за ўсіх шкадавала...

А было гэта акурат у сорак трэцім. Аўдоліну Таньку — цыбатая была дзяўчына, ледзь не на выданні — у Нямеччыну хацелі забраць. Надаўмілі суседзі Аўдолю, каб да бургамістра схадзіла, заступку папрасіла. З пустымі рукамі не пайшла, сабрала ўсё, што было ў хаце — ручнікі, набожнікі, абрускі, нават Сымонаву святочную кашулю занесла. Адкупілася. Ды не надоўга. Дайшла чарга да Валодзькі. Маці тады на гумне снапы абівала і таго не ведала, што яе сынок, як той звярок загнаны ў клетку, — сядзеў у нямецкай крытай машыне.

Дазналася ад паліцая за самагонку, што павезлі Валодзьку ў суседнюю вёску Каменку. Там, быццам бы, іхні лагер перасыльны стаіць. І пайшла Аўдоля па следзе нямецкай машыны і натрапіла на той лагер. Ахова слабая...

Надвячоркам непрыкметна шмыгнула з Валодзькам у густую крапіву ды паўзком да раўка. Толькі выпаўзлі — ледзь сэрца ад страху не разарвалася: стаіць на дарозе чужынец, кіруе на іх аўтамат, «хальт!» крычыць.

Забраў. Павёў. А як зайшоў папытацца ў начальства, што з імі рабіць, Аўдоля сына за руку і што было духу, лататы ў кусты. Досвіткам прыбілася да хаты. А следам і немцы прыехалі — шукаць. Разгубілася Аўдоля: на дварэ ўжо.

— Валодзька, лезь у бочку!..

Той, не распранаючыся, шчабоўкнуў у бочку вады, што стаяла па патрэбе ў хаце. Аўдоля ўскінула наверх посцілку, адчыніла дзверы.

Не знайшлі Валодзьку немцы.

Сямёра ў яе іх... Ім яна аддала і сінь сваіх вачэй, і здароўе. І кожнага доляй надзяліла пароўну.

Сем разоў Аўдоліна хата бачыла святы — яркія, гамапістыя. Сем разоў госці падымалі тосты за яе здароўе, зычылі ёй шчасця, дзякавалі за сыноў і дачок, абнімалі і цалавалі яе. Такое было на вяселлях дзяцей. А болей святаў яна не помніць, бо імянін сваіх і дзеціных не спраўляла. Завядзёнкі тады не было такой. Калі ж хто з радні і запрашаў Аўдолю на свае святы-вяселлі, то сядзела яна там ціхенька, спакойна кідала зіркам на маладых ды міжволі ўспаміпала сваіх, параўноўвала... Часам і песні пела вясельныя, застольныя, цягучыя.

Сцішацца бабы, яе равесніцы, слухаюць песню-скруху, і твары іх завалокваюцца жальбою. Аўдоля ж вядзе песню далей. Потым паплача трохі, прытушыць слязьмі горыч душы, вытра хусцінкай вочы: «Ат, вырвалася ж во чагосьці... Даруйце, людзі...» — Ізноў засяродзіцца або, не дачакаўшыся канца застолля, паціху пойдзе ў зяцеву хату.

...Амаль кожнае лета сустракаю я Аўдолю ў Алешаўцы. А нядаўна так супала, што мы разам ехалі да Доўска ранішнім аўтобусам. Я спяшаўся на мінскі, а яна... Хто ведае, куды вядуць чалавека дарогі. І не стрымаўся я, запытаўся па вясковай звычцы:

— Куды ж гэта вы, цётка Аўдоля?

Ну, як яна тут магла не пахваліцца!

— У Мінск, дзетка, да сваіх дзяцей, — а сама радасная. Прыбралася ў новую спадніцу, стракатую кофту і гарусавую хустку. — Гэта ж Кацька мая папрасіла, каб я прыехала да яе. А там жа і Марынка, унучка мая... Бліжэй буду і да Валодзькі, да Танькі...

У Мінску яна выйшла ля трактарнага завода, забрала з сабою маленькі клунак і неяк няўпэўнена з сваёй некрамянай надзеяй пайшла па дарожцы, што вяла ў лабірынт шматпавярховых дамоў...

З пошты ЛіМа

ФІЛЬМ пра МАІХ КАЛЕГ

Натуральна, што я і мае сябры спартсмены чакалі гэты фільм з асаблівай нецярплівасцю. Не кожны дзень радуюць нас кінематаграфісты фільмамі пра спорт. Акрамя таго, многа маіх сяброў-фехтавальшчыкаў здымаліся ў фільме «Сатвары бой» у шэрагу спартыўных эпізодаў. Ведаў я таксама, што аўтар сцэнарыя Юрый Лакербая сам быў калісьці фехтавальшчыкам, неаднаразовым пераможцам буйных спаборніцтваў. Такое спалучэнне — літаратар і спартсмен у адной асобе — таксама з'яўлялася цікавым абяцаннем.

У процівагу фільмам на спартыўную тэму, у якіх дзейнічаюць штампаваныя персанажы — чэмпіёны і няўдачнікі — хацелася ўбачыць жыццё сапраўдных людзей спорту. Вельмі нялёгкая гэта справа — спорт, і людзі тут сустракаюцца цікавыя, працавітыя, мэтанакіраваныя.

Глядзець фільм мы пайшлі ўсёй камандай. І кожны, шчыра кажучы, спадзяваўся ўбачыць у герояў фільма нейкія свае рысы, рысы сваіх таварышаў. Мы чакалі простай і шчырай размовы аб суровых буднях спорту, аб яго радасцях, надзеях, трывогах.

Гэтай размовы мы не дачакаліся. Фільм нас расчараваў.

Па-першае, да нас, як гаворыцца, так і «не дайшла» праблематыка фільма. Надуманая, нежыццёвая ўжо сама аснова сюжэта.

Героі фільма, даўнія сябры Мікола і Іван шмат разоў скрыжоўвалі свае шпагі фехтавальшчыкаў на розных спаборніцтвах. Заўсёды перамагаў Іван. А Мікола заставаўся «вечна другім». Але здарылася няшчасце: Іван у час катання на лодцы пашкодзіў руку. Ён не зможа больш удзельнічаць у спаборніцтвах і, значыць, Міколу адкрылася дарога да залатых медаляў.

Ці проста няшчасце здарылася на лодцы? Трэці з сяброў, спартыўны журналіст Уладзімір, раптам пачынае падазраваць, што Мікола знарок скіраваў лодку так, каб Іван пашкодзіў сабе руку. Знарок, каб вывесці са строю непераможнага суперніка.

І пачынаецца на дзве гадзіны нейкая ўяўная псіхалагічная тузаніна — знарок ці выпадкова, высакародны герой ці чорны зайздрослівы нягоднік?..

Нечым дужа старым, нібы прапахлым нафталінам, павеяла на нас ад усяго гэтага. Дзе хочаце, толькі не ў савецкім спорце знайшоў сцэнарыст гэты канфлікт.

Успомнілася сваё, жыццёвае. Гэта было ў Вене, на міжнародных спаборніцтвах. Мы, мятальнікі молата, выступалі апошнімі. У гэты час у гімнастычнай зале спаборнічалі нашы гімнасткі, і мы вырашылі «пабалець» за іх.

Вінэр — Штатхале быў запоўнены да адказу. Гімнасткі пачалі размінку. Адна з нашых дзяўчат нялоўка саскочыла з брусоў і вывіхнула сабе нагу. Гэтага б магло і не быць, каб яе своечасова падтрымала сяброўка па камандзе, якая стаяла на падстрахоўцы. Але тая, відаць, ад хвалявання перад выступленнем, была няўважлівая і празявала саскок.

Вы б паглядзелі на нашых дзяўчат! На іх тварах не было і ценю падазронасці. Яны стараліся падтрымаць сяброўку. І, канечне, ніхто не папракнуў дзяўчынку, якая не змагла своечасова дапамагчы сяброўцы. Ніхто не сумняваўся, што ў гэтым учынку не было і ценю варожасці.

А потым, пасля ўдалых выступленняў, наша каманда гімнастак паднялася на вышэйшую прыступку п'едэстала...

У надуманай сітуацыі, прапанаванай аўтарамі фільма, дзейнічаюць і надуманыя, вялыя героі. Можна толькі паспачуваць акцёрам, выканаўцам роляў Івана, Міколы і Уладзіміра. Сцэнарый яўна не даваў ім матэрыялу для стварэння хоць трохі пераканаўчых, жыццёвых характараў. Калі браць па сур'ёзным рахунку, то нічым яны адзін ад аднаго не адрозніваюцца, гэтыя героі, ніхто не надзелен хоць маленькай запамінальнай рысай.

І яшчэ. Не ведаю, на чый гэта адрас аднесці — сцэнарыста, рэжысёра, мастака — але аўтарам фільма часам вельмі бракуе густу. Раскошныя інтэр'еры, машыны, касцюмы — дужа ж усё гэта разлічана на знешні эфект, на мяшчанскія ўяўленні пра «красивую жизнь».

А стылізаваныя сцэны святкавання «Іванава дня» проста абураюць!..

Словам, не прынёс нам радасці фільм пра калег - спартсменаў. І крыўдна, што гэты фільм — прадукцыя нашай беларускай кінастудыі.

Уладзімір АМБРОСЬЕЎ,
майстар спорту, член зборнай БССР.

Уладзімір МЕХАЎ

СТАРА-ДАЎНІ РАМАНС

Апавяданне

1

Максім падаў пра сябе сігнал з самай раніцы.

Ліна Эдуардаўна толькі-толькі села за стол і скінула з ног свае новыя англійскія тупаноскі — так радавалася, калі купіла іх у Людачкі Бягун, а нешта хадзіць усё роўна балюча, не раўнуючы на праклятай памяці «шпільках», — як з суседняга пакою загрукалі ў сценку: тэлефон у кабінецiку стаяў паралельны і гультаяватай Дусі, калі яна здымала трубку першая, лягчэй было прабухаць кулаком сценку наскрозь, чым падняцца, падысці да дзвярэй і сказаць загадчыцы, што ёй звоняць.

— Алё!

— Мадам, вы ўжо на рабоце? Ваш колішні муж і вечны паклоннік рады вас вітаць!

Прыемны барытон, прыўзняты настрой і звонкая, загадзя падрыхтаваная фраза. Ясна — учора, ці можа нават цэлыя два дні, нічога не пілося, але сёння з паўгадзіны назад перакулена шклянка сухога ў малдаван на базары — мусіць, каб пазваніць ёй, для смеласці.

— Добры дзень, Максім. Што новага?

— Ах, мадам, што новага можа быць у валацугі! Проста надумаў павіншаваць вас з надыходзячым святам, не помню, ці то працаўнікоў харчовай прамысловасці, ці то работнікаў гандлю.

Не, тут ужо не шклянка. Тут не менш як дзве. Яшчэ дзве — і на кватэры каго-небудзь са знаёмых або ў выпадковай забягалаўцы затрымцяць шыбы ад высокага, са слязою «Утро туманное, утро седо-ое...» і пачуецца хрыплае: «Ты знаеш, што такое быў гарнізон у Маляцічах? А мы яго...»

Голас Ліны Эдуардаўны гучыць рэзкавата:

— Не блазнуй, не люблю.

У трубцы — частае, з лёгкім прысвістам, дыханне:

— Пачакай... Не кідай трубку! — Максім гаворыць раптам трошкі спалохана: — Не п'яны я, дальбог, не п'яны! Вот прывёз тут... барахло рознае, клубніку... Хочаш, закіну табе кілаграмы два-тры?

Ліна Эдуардаўна ўсміхаецца, але не здзекліва, а хутчэй нават паблажліва:

— Робішся сквапным, Максімка. Старэеш, ці што? Залетась чамадан клубнікі прапаноўваў, летась — вядро, а сёлета толькі на пару кілаграмаў адважваешся?

Хоць словы яна вымаўляе кусlівыя, Максім адчувае цеплыню яе голасу. Таму — не крыўдзіцца:

— Не ўрадзіла сёлета, хай яе... І грошы патрэбны. Трысцен прыбудоўваць надумаліся, падцягваць водаправод..., — І, памаўчаўшы, смялее: — Мо стрэнемся, га?

Ліна Эдуардаўна таксама нейкі час маўчыць. Потым пытае:

— Без Вольгі прыехаў? Як яна там?

— Што ёй, Вользе... Поркаецца па гаспадарцы. Свінні, гарод... Радыкуліт адно бабу даймае. Дзён тры мала не на карачках поўзала. Пыталася — змяіны яд мо паможаш дзе знайсці?

— Змяіны яд — старое. Новыя цяпер сродкі з'явіліся. Пастараюся, вядома.

Не надта рашуча ён паўтарае:

— Дык мо пасля работы, га? Я не п'яны, чэснае слова... Даўно ж не бачыліся... Засумаваў...

Бадзёра, нават занадта бадзёра, яна адказвае:

— Пасля работы, канечне, не атрымаецца — навошта, каб ты дзеля мяне затрымліваўся і каб Вольга трывожылася? А ў абед, калі ласка, дазваляю запрасіць мяне ў кафэ. Вядома, калі сапраўды будзеш цвярозы.

— Дзе ў мінулы раз, добра? — узрадаваўся ён.

— Дзе ў мінулы раз, згода, — адказала яна.

2

У кафэ яна згледзела яго не адразу.

Быў самы абедзенны час, і за столікамі было паўнютка. Дажоўваючы сардэлькі, расказвалі адна адной сюжэты «Пармскага манастыра» і «Чырвонага і чорнага» завочніцы педінстытута. Адмыслова прычасаныя і падфарбаваныя прадаўшчыцы з недалёкага універмага горача абмяркоўвалі перавагі сінтэтыкі з ФРГ перад італьянскай. Са століка, прысунутага да калоны, — ля яго стаяла толькі два крэслы — памахала ёй Людачка Бягун. Яна сядзела з шырокабровым маладым чалавекам у белым пінжаку з кароткімі, па локаць, рукавамі, і па тым, як яна ўсміхалася, і як двума наманікюранымі пальчыкамі трымала кубачак з кавай, Ліна Эдуардаўна здагадалася, што гэта і ёсць той «жах, што за цікавы» Дзіма, пра якога Людачка ўжо два тыдні нашэптвала жанчынам рэдакцыі.

Мусіць, і свайму Дзіму Людачка не раз пра яе расказвала, бо зараз ён уважліва разглядаў Ліну Эдуардаўну сур'ёзнымі, сапраўды прыгожымі шэрымі вачыма. Яна адразу — так было заўсёды, калі Ліна Эдуардаўна адчувала на сабе мужчынскі позірк — міжволі выпрасталася, напялася і пайшла той маладой спружыністай хадой, што апошнім часам прыводзіла ў захапленне сына. «Мамачка, — пляскаў сын у далоні, — ты ў мяне самая маладая, маладзейшая ад усіх гэтых шасцігрыўневых саплівак!» Ліна

СЯРОД КНІГ

ЧАЛАВЕК НЕСПАКОЙНАЙ СЛУЖБЫ

ВЫСТУПАЮЧЫ нядаўна на старонках газеты «Літаратура і мастацтва», вядомы беларускі артыст У. Дзядзюшка з пачуццём падзякі ўспамінаў сваё вандроўнае юнацтва, якое праходзіла ў славутай некалі трупе Уладзіслава Галубка. Мабыць, ёсць тысячы людзей, для якіх імя гэтага выдатнага артыста і рэжысёра, драматурга і асветніка азначае таксама вельмі многае. Тысячы і тысячы беларусаў у першыя гады пасля Кастрычніка далучаліся да хараства і праўды сцэнічнага мастацтва, дзякуючы ансамблю маладых энтузіястаў. Нервам і душой трупы быў Уладзіслаў Галубок, апантаны марай і жаданнем не абысці ў родным краі ніводнай вёскі, не кажучы ўжо пра гарады і мястэчкі, выступленнямі сваіх артыстаў.

Дзейнасць самога Галубка і яго трупы мела вялікае значэнне для прапаганды мастацтва ў народзе і засталася ў гісторыі нашай культуры яскравай старонкай. У літаратуры ж подзвіг гэтага нястомнага працаўніка пакуль што асвятляўся даволі павярхоўна і грунтоўна не даследаваўся (плённай была толькі работа А. Звонака, апублікаваная ў перыёдыцы).

Цяпер у кнігарні паступіла кніжка А. Атрошчанкі «Уладзіслаў Галубок», якая сістэматызуе асобныя звесткі пра творчасць і дае біяграфічны агляд няўрымслівага жыцця ў мастацтве гэтага мастака. Паколькі кніжка гэтая — першая, мусіць, яна і сама па сабе прыцягне ўвагу аматараў сцэны, тэатральнай грамадскасці, студэнтаў — будучых акцёраў і рэжысёраў. Мы ж збіраемся толькі ахарактарызаваць зробленае А. Атрошчанкам. Бо крытыка-біяграфічны нарыс «Уладзіслаў Галубок» мае і безумоўныя дадатныя бакі, і яўныя недахопы.

На-першае, добра, што аўтар не абмежаваўся даследаваннем архіўных матэрыялаў і гутаркамі з былымі галубкоўцамі. Ён сам праехаў па многіх маршрутах трупы Галубка, вывучыў драматургічную спадчыну, перачытаў рэцэнзіі і водгукі на спектаклі тэатра ў тагачасным газетным друку. Яго захапіў, як кажуць, матэрыял, і глядзіць А. Атрошчанка на мінулае вачыма чалавека, які з пашанай ставіцца да творчых шуканняў і працоўнай смеласці і У. Галубка і яго паплечнікаў. Але гэта не замінае яму ў яго прынцыповых ацэнках і ў паказе выдаткаў у творчасці галубкоўцаў.

Справядліва адзначае аўтар, што на першым этапе дзейнасці трупы Галубка ў яе рэпертуары пераважалі п'есы меладраматычныя. І знаходзіць тлумачэнне гэтаму. Сапраўды, калі тэатр пачынаў заваёўваць масавага гледача, яму трэба было ставіць творы зразумелыя кожнаму чалавеку, нават непісьменнаму (нездарма ж часам трупу называлі тады калектыўным «лікбезам»). І Уладзіслаў Галубок свядома «браў» аўдыторыю жыццёвымі сюжэтамі і вобразамі, якія нешта нагадвалі ёй, маглі абудзіць эмацыянальны водгук у сэрцах, нават расчуліць. Кіраўнік трупы ведаў, што цікавасць да мастацтва пачынаецца таксама з пэўных «азоў» — прынамсі, з моцнага ўражання, захаплення лёсам і чалавекам, дзе асабістае пераплятаецца з сацыяльна значным. Такія п'есы ён і пісаў, з такіх складаў рэпертуар. А яны, канечне, дыктавалі і сваю манеру ігры артыстам — падкрэслена праўдападобную і адначасова, амаль плакатна завостраную. Тэатр не баяўся выглядаць нават па-аматарску «наіўным», бо добра ведаў свайго адрасата.

Аб гэтым А. Атрошчанка расказвае падрабязна, спыняючыся і на аналізе асобных драматургічных твораў, і на іх сцэнічным увасабленні. Правільна зрабіў ён і тады, калі прасачыў за тым, як неабходнасць так будаваць рэпертуар і так інтэрпрэтаваць яго на сцэне, спакваля вяла трупу да аматарства. У кніжцы мы знаёмімся з галасамі партыйнай і тэатральнай грамадскасці, якія падтрымлівалі Галубка і яго акцёраў, крытыкавалі і тым самым дапамагалі вызваляцца з путаў аматарства. І гэты працэс прафесіянальнага станаўлення і гартавання калектыву (пазней трэцяга БДТ) адбываўся адначасова з падрыхтоўкай новых спектакляў на гастрольных пуцявінах — літаральна, як кажуць, на колах. Тым больш здзіўляе і выклікае пачуццё вялікай пашаны дзейнасць Галубка. Ён узбагачаў рэпертуар значнымі творамі сучаснай яму драматургіі, выхоўваў сапраўдных майстроў сцэны. І амаль штовечар іграў ролі. Усё гэта было жыццё, падобнае на вогнішча, у якім шчодра палалі сэрцы, аддадзеных сваёй справе таленавітых творчых работнікаў.

Галубкоўцы, беручы прыклад з кіраўніка, не ведалі стомы. Гартаючы старонкі кніжкі, бачыш, якое гэта было самаахвярнае служэнне мастацтву. Іх называлі спачатку Вандроўным тэатрам, і яны былі вандроўнікамі, разумеючы, што гэта — прызванне і грамадзянскі абавязак кожнага артыста.

Ах, калі б пра ўсё гэта было напісана больш жыва, больш эмацыянальна! Аўтар прытрымліваецца, умоўна кажучы, строгай манеры перадачы фактаў. Магчыма, гэтая манера і надала стылю А. Атрошчанкі нешта ад казёншчыны. Вось ён цытуе самога У. Галубка, дзе гаворка ідзе пра выступленні тэатра ў глыбінцы, і адразу вы ўспрымаеце па-літаратурнаму жыва перададзеныя малюнак і настрой. Пасля цытаты тэкст А. Атрошчанкі выглядае як праснак. А часам ён наогул будуе такія сказы, што іх чытаеш двойчы, каб дайсці да сэнсу («Разам з тым у спектаклі «Пінская мадонна» з найбольшай выразнасцю выявіліся супярэчнасці росту тэатра, адыходу яго ад ранейшых творчых пазіцый, дзе грубаваты фарс, даведзены да непраўдападобнасці гратэск або бесшабашная буфанада былі асновай яго мастацкай формы і дзе на змену ім паступова і не без цяжкасцей прыходзіла новая манера выканання, новая трактоўка вобразаў і зместу драматычных твораў», — надрукавана на стар. 104, і паспрабуйце разгадаць, як тут стасуюцца гэтыя «пазіцыі», «фарсы» і «гратэскі», «буфанады» і «формы»!..).

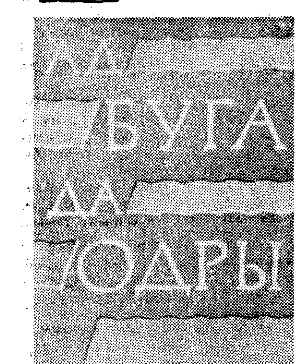
Бывае, А. Атрошчанка вельмі прыблізна фармулірые думку, нагрувашчваючы гучныя словы і катэгарычныя ацэнкі там, дзе чакаеш аўтарскай непасрэднасці і жывых інтанацый, бо гаворка ж ідзе пра творчасць акцёра, які сам-насам прадстае перад гледачом. А адсюль і тая прыблізнасць у меркаваннях пра мастацтва Галубка, калі не ведаеш, ці дакладна перададзена аблічча гэтага майстра і ці не адрасуецца яму нешта празмерна агульнае і дзяжурнае з крытычнага лексікону... Вельмі ж часта звяртаецца аўтар і да ўсялякіх «тым не менш», «аднак», «але», быццам сам насцярожваецца, што ў адных выпадках занадта перахваліў, а ў другіх — заганіў нешта. І гэтыя «тым не менш» нібы просьба выбачаць яго...

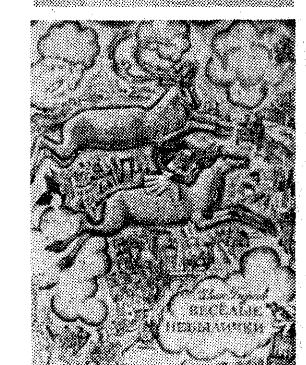
А фактычны матэрыял сабраны багаты, сістэматызаваны, і яму дадзена тэатразнаўчае асэнсаванне, і гэта робіць кніжку А. Атрошчанкі «Уладзіслаў Галубок» цікавай. Яна кладзе пачатак, які трэба спадзявацца, будзе мець працяг — літаратура аб дзейнасці аднаго з выдатных будаўнікоў беларускай сцэнічнай культуры будзе ўзбагачацца новымі даследаваннямі, манаграфіямі, мемуарнымі працамі.

В. ІВІН.

А. Атрошчанка. «Уладзіслаў Галубок». Выдавецтва «Навука і тэхніка». Мінск, 1969 г.

Кніжныя навінкі

Вокладкі новых кніг, якія выйшлі ў выдавецтве «Беларусь»:
«Ад Буга да Одры», апавяданні польскіх пісьменнікаў. Мастак Л. Прагін.
Іван Бурсаў «Вясёлыя небылічкі». Мастак В. Бароўка.

Слова бярэ чытач

ПРА ЧАС І СУЧАСНІКАЎ

ЗАЎЖДЫ, калі згадваеш бераг, па якім бегаў некалі ў маленстве, то ўяўляеш яго або з імшыстымі купінамі, альбо з густымі непралазнымі чаротамі і карчамі. Нейк адразу нутром чуеш і камарыны піск і шолах гадаўкі, якая наводзіла жах і прымушала далёка абыходзіць небяспечнае месца...

І амаль аніколі не ўяўляўся бераг, зацярушаны вясновымі пялёсткамі калгаснага саду. Бо іх, садоў, у пасляваеннае дзяцінства было не шмат.

Цяпер — не тое. Заедзь у любы куточак Палесся, і вясновая духмяная квецень адразу зачаруе душу. Запаланіла, прывабіла яна да сябе і Івана Кірэйчыка — кніжка апавяданняў і нарысаў якога выйшла нядаўна. Зачаравала яна яго на беразе Гарыні, дзе палеская вёска Беражное ўразіла непаўторнасцю квяцістай мазаікі.

«Памятаю, падзьмуў вясной густы ўсходні вецер — і вёска патанула ў пялёсткавай замеці, а ўвесь правы бераг Гарыні пакрыўся беласнежным пялёсткавым дываном». Прачытаўшы гэтыя радкі з нарыса «Пялёсткавы бераг», уяўляеш новы, абноўлены кут, які зарубцаваў раны вайны.

Канечне, змены самі па сябе не прыйшлі. Яе, зямлю, абнавіў працоўны і дружны люд, прадстаўніком якога і з'яўляецца звычайны вясковы палешук Іван Максімавіч Каральчук, герой нарыса. У гады белапанскай акупацыі ён батрачыў у панскім садзе, адкуль неўзабаве забралі яго ў панскае войска. У першыя дні вайны Каральчук трапіў у палон.

Аўтар пачынае апавяданне з таго моманту, калі ў першую пасляваенную вясну Іван Максімавіч вяртаўся з палону ў роднае Беражное.

Проста і натуральна Іван Кірэйчык паказвае крышку патаемныя і дзіўнаватыя паводзіны былога палонніка: «На каротніх прыпынках, дзе таропка аддыхваліся цягнікі, ён спяшаўся да бліжэйшай калонкі, а то і проста да лужыны з невялічкім пакуначкам у руках, раскручваў анучкі на ім і, калі выглядваў адтуль мох, старанна змочваў яго, сам піў ваду і зноў бег да вагона».

Што ж было ў тым пакуначку? Якія трафеі? Яблыневыя чаранкі. Менавіта імі аўтар і сімвалізуе запаветную і не страчаную гадамі надзею і мару жыцця сялянскага хлопца, рупнага земляроба.

І ўжо не дзіўна тое, што Іван Каральчук адразу стаў садоўнікам калгаса. Сціплая аплата не стала тормазам для такога рашэння: сказалася ўнутраная патрэба, прага да разняволенай свабоднай працы

Аўтар не проста канстатуе факты, а як бы праводзіць грань паміж гаротнай мінуўшчынай і светлым днём сучаснасці. Вось два штрыхі.

У садзе пана Олеша, дзе батрачыў Каральчук, заўжды цікавала дванаццаць вартаўнікоў са стрэльбамі і сабакамі. Пан Олеш на дзесяткі верст вакол сваіх уладанняў забараняў селяніну садзіць ля хаты нават дзічку.

Затое ў калгасным садзе Івана Каральчука зараз ніколі не пуста. Тут і вяскоўцы, і чырвонагальштучная дзетвара. І кожнага садоўнік шчыра запрашае:

— Дзеткі, рвіце яблыкі, дзеткі, самыя смачныя бярыце!..

Вось чаму і радуешся нашаму сучасніку. Радуешся, бо прага нажывы і прыватнасці даўно вырвана з карэннем новым ладам, а чалавечая душа абагацілася дабратою і шчодрасцю.

Эпіграфам да нарыса «Камандзіры сівеюць рана» Іван Кірэйчык узяў народную прымаўку «Калі ты пасадзіў дрэва, значыць — жыццё пражыў не дарма». Фактам, што дырэктар саўгаса Рыгор Іванавіч Грыгор'еў пасадзіў сады ў кожнай вёсцы, падкрэсліваецца сэнс жыцця кіраўніка гаспадаркі.

Шмат клопатаў у Грыгор'ева. І адзін з іх — думка аб падрастаючым пакаленні — не другарадны. Рыгор Іванавіч дапамагае Валодзьку Данцу стаць механізатарам, фарміруе яго погляды і звычкі. Менавіта гэтым аўтар і закранае яшчэ адну праблему: адносіны паміж старэйшымі і пакаленнем, якое толькі-толькі ўступае ў жыццё.

Дзякуючы сваім сябрам і дырэктару саўгаса, Аўгіння Прыходзька (нарыс «Крыж хістаецца») парывае з веруючымі бацькамі і паступае ў заавецэрынарны тэхнікум.

Цяпер скажу яшчэ пра адзін бок справы. На Палессі яшчэ дзе-нідзе сустракаюцца закінутыя ў барах, далёкія ад райцэнтра «правінцыяльныя» вёсачкі. Падчас там няма ні клуба, ні магазіна, падчас туды рэдка завітваюць і з раёна. Імення тое і пахвальна, што Іван Кірэйчык «пранікае» ў далёкі і глухаваты куточак, які захаваў яшчэ сваю першабытную прыгажосць — вёску Какорыцу ў Драгічынскім раёне.

«Наведаешся ў Какорыцу, адразу адчуеш — тут нават пахне Палессем: да сядзіб-астраўкоў магутныя чароты падступаюць, ля кожнай хаты — лодка на прывязі, ля вокан звесілі свае голле драцянія шурпатыя бярозы, схіляюцца над стрэхамі купчастыя вербы...» Радкі з нарыса «Як жывецца табе, Какорыца?», напачатку думаецца, як бы вяртаюць у далёкую мінуўшчыну.

Але не чытаеш і пераконваешся, што тут ужо ўладарна гаспадараць людзі з новымі звычкамі і клопатамі.

Гаворачы аб лепшых здабытках нарысіста, нельга не ўказаць і на недахопы. Па-першае, аўтар падчас абыякавы да назваў населеных пунктаў. Скажам, у нарысе «Як жывецца табе, Какорыца?» Кірэйчык піша: «Павел Пратасевіч можа вярхом на кані праскачаць па грэблі ад Бездзежы...» Няправільна. Назва вёскі Бездзеж мужчынскага роду, таму трэба пісаць «ад Бездзежа». Не згодзен я і з наступным напісаннем: «І ўжо назаўтра над Спараўскім возерам застукацелі сякеры...». Правільнае беларускае вымаўленне — Спораўскае.

Падчас аўтар не вытрымлівае меры сэнсу. У нарысе «Крыж хістаецца» Кірэйчык зазначае: «А потым адбыўся цуд». Безумоўна, прачытаўшы такі выраз, чытач настройваецца на штосьці нечаканае і значнае. Але... «Аўгінню ўзнагародзілі Ганаровай граматай райкома камсамола...» І ўсё..

Увогуле кніжка Івана Кірэйчыка чытаецца з цікавасцю. Назіранне, веданне жыцця, уменне, сказаць проста, без «закручанай спіралі» дае падставу меркаваць, што новы зборнік прыемна ўспрымецца чытачамі. Успрымецца яшчэ і таму, што аўтар са сваім роздумам, клопатам і хваляваннямі здолеў прайсці па беразе сучаснасці, разгледзець і паказаць пялёсткі новага, якое заўжды натхняе, хвалюе і радуе.

Мікола ПАНАСЮК,
студэнт БДУ імя У. І. Леніна.

Іван Кірэйчык. «Пялёсткавы бераг». Выдавецтва «Беларусь», Мінск, 1969.

СВЕТЛЫ РУЧАЁК

Добрым падарункам для дзяцей стала кніжка Паўлюка Пранузы «Ручаёк». Патрапляючы дзіцячым захапленням, пранікаючы ў казачны свет малышоў, які населены шматлікімі фантастычнымі істотамі, паэт вядзе размову пра тое, што больш турбуе маленькага чытача.

— Хто асінку напалохаў? — пытаецца малое, пачуўшы трывожнае шапаценне лісця, бо ўяўляе, што прычынай гэтай трывогі — лясныя жыхары: заяц, ліса, воўк, мядзведзь. Паэт і сам нібы знаходзіцца ў стане развагі над гэтай з'явай, а потым здагадваецца:

То па лесе несціхана
Ходзіць вецер-летунок.

Атрымліваецца па-дзіцячаму наіўна, але разам з тым і цікава.

Паўлюк Прануза шчыра гутарыць са сваім чытачом, дзеліцца з ім сваімі ўражаннямі, захапляецца мноствам цудоўнага. Але ўсё гэта можа і надакучыць малышам, бо яны любяць і самі пра многае даведацца. У такім разе, — гаворыць паэт, — адкажыце на запытанне Наткі, якой незразумела:

Хто гурочак прывязаў
Моцна так да градкі?

Паэт раіць дзецям падумаць калектыўна над вырашэннем тых задач, якія не па сіле аднаму. У вершы «Я вясну малюю» ён апавядае пра хлопчыка, які намаляваў ужо дрэвы і кветкі, неба і ручай, але вось:

Як намаляваць мне,
Што спявае вецер?
Можа ў вас ёсць фарбы?
Дайце мне іх, дзеці.

Многа вершаў прысвечана роднай прыродзе. З іх чытачы даведваюцца пра тое, як прачынаецца лес, хто яго першы будзіць і як ён гэта робіць. Дзецям цікава будзе паназіраць за ляснымі жыхарамі, якія жывуць у дружбе і згодзе, клапоцяцца адзін аб адным, як, напрыклад, мурашкі аб камарыку, што зваліўся ў час моцнага ветру з дрэва:

На насілкі — ліст апалы —
Хворага яны паклалі.
Назбіралі розных лекаў,
Каб не быў камар калекам.

Чытаючы зборнік П. Пранузы «Ручаёк», адчуваеш, што не ўсе вершы ўдаліся паэту. Некаторыя з іх напісаны спешна. Аўтар толькі канстатуе наяўнасць пэўных дзеянняў, фактаў. Часам для стварэння настрою не хапае трапнай мастацкай дэталі (верш «У нашым садзе»), ужываюцца словы не зусім зразумелыя малалеткам: экспанат, акадэмік знатны, сталічны павільён і г. д.

Нягледзячы на гэта, новая кніжка П. Пранузы — адна з тых, якая прынясе карысць нашым маленькім чытачам. У ёй аўтар імкнецца далучыць дзяцей да прыроды, растлумачыць складаныя з'явы яе, наблізіць іх да тых жыццёвых з'яў, якія хвалююць нас, дарослых.

В. ЖГУТ,
рабочы Мінскага завода аўтаматычных ліній.

Паўлюк Прануза. «Ручаёк». Выдавецтва «Беларусь» Мінск, 1969.

Выйшлі з друку

ВЫДАВЕЦТВА «БЕЛАРУСЬ»

Кастусь Губарэвіч. П'есы. Мастак І. Давідовіч. 1969 г. Тыраж 3 000 экз. 280 стар. Цана 67 кап.

Васіль Зуёнак. Жылі-былі пад вадой. (Вясёлыя вершы). Малюнкі І. Някрасава. 1969 г. Тыраж 100 000 экз. 24 стар. Цана 19 кап.

Міхась Лынькоў. Векапомныя дні. Раман у чатырох кнігах. Кніга першая і другая. Мастак А. Дэмарын. 1969 г. Тыраж 6 600 экз. 720 стар. Цана 1 руб. 28 кап.

Міхась Лынькоў. Векапомныя дні. Раман у чатырох кнігах. Кніга трэцяя і чацвёртая. Мастак А. Дэмарын. 1969 г. Тыраж 6 600 экз. 768 стар. Цана 1 руб. 38 кап.

Я. Пушкін, М. Ткачоў. Камсамольскі камісар. (Па законах сумлення і гонару). Мастак Г. Грак. 1969 г. Тыраж 9 000 экз. 40 стар. Цана 5 кап.

Хатынь увечары. Фотаэцюд А. САНЧУКА.

Паэтычная паверка

Рыгор БАРАДУЛІН

З кнігі «Лінія перамены дат»

ГІТАРА

Любе ГРЫНЧЫК

I

Эстрадная рэспубліка
Усіх бярэ ў палон.
Для сексуальнай публікі
Рыдае саксафон.
А няўжо гітара —
Музычная тара,
І гі-
тару—вон?...

II

Патомнай цыганцы
Не прывыкаць па свеце цягацца,
Варажыць,
тугу варушыць
І — нічога не вырашыць.
Спрадвеку з ёй поўня не спала.
Ёй маліліся чорныя ліўні —
юначыя грывы.
Пальцы лічылі
медныя шпалы
Чорнай чыгункі грыфа.
Падалі зоры на шпалы роўныя,
Звінеў нябесны дах, —
Закаханыя пальцы
сіваваронкамі
Дрыжэлі на правадах.

III

Чырвоны гальштук павязаны
Гітары,
як піянерцы.
Шэпт чую пад вязамі
Па інерцыі...
Шэпт абарваўся ў міг рыўка —
Нервы пацягнула рука
З гітары сем яе
І з мяне — усе мае.
Чарка прытанцоўвае,
Каб застолле заваражыць.
Гітара —
цыганка мясцовая,
Па-тутэйшаму пачала варажыць:
— Піце, людзі, гарэліцу,
А вы, гусі, воду.
Тай ляцеце, шэры гусі,
Аж да майго роду...
Не ваража — харашба!
Вольны голуб —
голас
Ляціць за Шчару,
Яго даганяе гітара...
Я не зводжу вачэй.
раячы:
—Адпачы!
Дзе там!
— Дзед сеў на печы, на пячы,
Бабка на прыпечку, не вячэраючы.
Ашуканка-цыганка
паціхеньку ходзіць,
Памагае дзеду
бабку ўлагодзіць:
—Што ж ты сядзіш, шчабятушачка,
Чаму ж не вячэраеш, мая
душачка?

IV

Эстрадная рэспубліка,
Моцны твой палон.
Ды плёнку рве разгублена
Маг маг-
нітафон.
Плёнку,
Як стужку ў цырку, каўтае —
Запісвае
гітару...

■ ■ ■

Сярдзітыя,
стампёныя
Рыпяць рэсоры.
Дрыжаць гуркі салёныя
У халадку расолу.
Дзень рана прачынаецца,
Туман канае.
Бы ў песні, адчыняецца
Растоўская піўная.
Заспанымі азёрамі
Дымяцца куфлі.
Задоншчына азорана
І бакены патухлі.
Шафёры пахнуць воблаю,
Глядзяць на піва,
Лісток і пены воблака
Аддзьмухваюць цярпліва.
Сталы ўсе пад навесамі
(Страха з пластмасы).
Тут бальшыне нявесела,
Панура точаць лясы.
І куфлі сустракаюцца,
Храпуць, як крыгі.
Кампанія стракатая —
Студэнты і ярыгі.
—Светило Жоре с Лёхою —
На двух червонец...
— Ты отвинтился легкою...
Манеты глуха звоняць.
Што сціхла калабродзіцца?
Ды проста без прычыны
Рагоча —
Аж заходзіцца,
Ідзе сабе дзяўчына.
Ці стрыманасць прыелася,
Ці вестка з дому,
Ці сум і непрыемнасці
На дне ў Дона?..
З разгагаю, з купечаю
Тугу растоўк
Растоў.
Не быў скупечаю —
Размах любіў Растоў.
Лятуць лісты
лістоўкамі.
Ён разглядае:
Раз — тоўстая — растоўская,
Рагоча — маладая.
Асенняй мяккай вулкаю
(Не так, каб надта)
Дзяўчынка з кількай, з булкаю
Ідзе да інтэрната.
Маўчаць усе, як змоўшчыкі,
Як адвінцісты.
Хлапец з рублямі змоклымі,
Што здолеў адвінціцца.
Маўчаць,
зачараваныя, —
Пара пазная,
Шафёры не праспаныя,
Растоўская піўная.
Забыліся рабочыя,
Што йсці павінны...
І гораду рагочацца
Так,
проста без прычыны!

■ ■ ■

Рэчка з возера ўцякае,
А на возеры стогне лёд.
Завіруха сляды шукае,
Не знаходзіць каторы год.
З завірухі выходзяць коні,
(Глуха стукаюць капыты).
Нахіляюцца над ракою,
Анямелай ад глухаты.
Раздзімаюць цёплыя храпы,
Не даюць застаяцца льду, —
Быццам ім захацелася раптам
Пастудзіць густую ваду.
І таго не ведаюць самі,
Што прыйшлі яны да ракі,
Каб напомніць
пра лёгкія сані,
Пра кажух,
пра званцы-шаргункі.

Эдуардаўна абуралася, ушчувала яму за гэтае прывезенае з арміі піжонскае «шасцігрыўневыя сапліўкі», але ў глыбіні сэрца была, вядома, улешчана. Яшчэ вы Ліну Эдуардаўну з рахунку не спісвайце, дваццацігадовыя даўганожкі! Чорта лысага вы і яе стрэнеце апранутаю і прычэсанаю не па апошняй модзе! Чорта лысага заўважыце, што яе нагам балюча нават на шырокіх англійскіх абцасах!

І тут яна ўбачыла Максіма. Ён сядзеў у самым кутку за гэткім жа, як Люда са сваім Дзімам, маленькім столікам на два месцы і пільнаваў занятае для яе свабоднае крэсла. Ён таксама глядзеў на яе — разглядаў яе ўсю зверху да нізу, ад падсветленай «гамай» укладкі, дзеля якой яна дзве гадзіны прасядзела надоечы ўвечары ў цырульні, да новых тупаносак на нагах. Ён усміхаўся, але вочы яго былі журботныя і трошкі вінаватыя — яны нібы прасілі прабачэння за тое, што ён вось гэтак яўна ёю любуецца, спрабуе ўвабраць у сябе, зрабіць на схаванай у сэрцы фотаплёнцы адбітак і лёгкіх праменьчыкаў-павуцінак ля яе вачэй, і паўнаватай трошкі, але як жа прывабнай яшчэ таліі, і па-дзявочаму стройных ног.

Яна добра гэты позірк ведала. Так ён глядзеў на яе яшчэ ў вайну, у партызанах, калі быў хвацкім камандзірам падрыўнікоў, і яна, пужлівае, нягледзячы на бачанае і перажытае, птушанё-санітарка, пад гэтым позіркам чырванела, курчылася і тулілася да Сяргея. Так глядзеў пасля вайны, калі, застаўшыся адна з Косцікам на руках пасля раптоўнай смерці Сярожы (як не хацелася ёй, каб Сярожа ехаў ў тую апошнюю сваю камандзіроўку — нібы прадчувала штосьці!), яна прыводзіла малога ў дні сваіх вячэрніх дзяжурстваў да Максімавай маці — колішняй атраднай кухаркі. Так глядзеў — быццам шукаў у ёй неразгаданую таямніцу — усе восем гадоў сумеснага жыцця. Вядома, калі прыходзіў дамоў цвярозы. А калі прыходзіў п'яны, то спачатку гугніва расказваў Косціку, як бралі гарнізон у Маляцічах і яго, Максіма, адзін паліцай абавязкова б ухайдакаў, ды падаспеў Максімаў дружа, Косцікаў бацька Сяргей, потым тужліва заводзіў: «Утро туманное, утро седо-ое...», і, нарэшце, стомлены бухаўся на кушэтку, зваў яе, балюча хапаў за рукі і гарачым шэптам дакараў: «Думаеш, не чую, каго клічаш у сне!..» Яна сціналася і маўчала. Бо гэта была праўда — у снах яна клікала Сярожу...

Ох, Сярожа... Вось хто глядзеў на яе іначай. Трошачкі смяшліва і як на дзіця. І гэтак жа называў — «чалавечак». І ў атрадзе, і як пажаніліся, і як нарадзіўся Косцік. На першым часе яна крыўдавала: «Гэта таму, што не паважаеш...» Ён у адказ жартаваў: «Хочаш, з сённяшняга дня буду называць «чала-ве-чышчам»?..» Нават за гадзіну да смерці, у бальніцы, калі ўжо не мог варухнуць ні рукой, ні нагой — звычайная застуда ў камандзіроўцы з-за падхопленага ў блакаду раматусу дала запаленне сардэчнага клапана — раптам хварабіта, клёкатам, засмяяўся: «Чалавечак, ведаеш, колькі ў цябе на твары засталося вяснушак? Трыццаць тры. А ў атрадзе было трыццаць восем...».

На століку ў Максіма стаяла бутэлька.

— Лёгкае, «савіньён», — паспяшаўся Максім папярэдзіць яе дакор. — Афіцыянтка разоў тры падыходзіла, абуралася, што марна трымаю столік у такі людны час. Дык я — каб змоўкла...

Патыхала ад яго здаровым пахам загару, зямлі, тытуню, і толькі слаба-слаба — вінным перагарам. Праўда, складкі на асмужаным, як бы выдубленым твары, сталі больш рэзкія і ў коратка стрыжаных калючых валасах пагусцела сівізны.

— Здарова выглядаеш! — усміхнулася Ліна Эдуардаўна.

— А што! — трошкі задзірыста адказаў Максім. — Цэлы дзень на паветры, не сядзім, як некаторыя, у кабінетах, — чым табе не курорт!

Але гэтая задзірыстасць якраз і выдавала больш, чым што іншае, што яму перад ёю ніякавата і за чамадан з плямамі расціснутай клубнікі пад крэслам, і наогул за сваё цяперашняе становішча. Быў калісь афіцэрам, выканкомаўскім работнікам, завадзілам і тамадой на партызанскіх сустрэчах, а стаў мала не алкаголікам, пенсіянерам па інваліднасці, прымаком — хай сабе вельмі жаданым, а ўсё-такі прымаком — у жанчыны, якую, канечне ж, поруч з Лінай Эдуардаўнай не паставіш...

— Ды і вы таксама, мадам.., — ён павярнуў бутэльку і пачаў дужа ўважліва вывучаць напісанае на ёй, — вельмі і вельмі... Як у лепшых дамах Філадэльфіі...

Ён любіў казырнуць перад ёю пачутым ці вычытаным слоўцам — маўляў, не думай, не па шыю яшчэ ў гной закапаліся.

— Стараемся, Максімка, — у тон яму адказала яна. — Усё-такі жанчына адзінокая. Можа шчэ каму спадабаемся.

Шчаку яго ледзь заўважна перасмыкнула, і ён перавёў размову на іншае.

— Што на рабоце? Апошнім часам так распісалася — ледзь паспяваю чытаць!

Яна адказала ўдзячным позіркам. Яе работай ён заўсёды ганарыўся. Яе работа была для яго важнай часткай неразгаданай таямніцы, якую ён у ёй заўсёды выглядаў. Госпадзі, што яна была такое — надзвычай сціплы рэдакцыйны работнік, усяго толькі добрасумленны загадчык аддзела пісьмаў маленькай газеты. А ён гаварыў пра яе — і пры ёй, і без яе — так, нібы Ліна Эдуардаўна была роўнай па меншай меры Тацяне Тэс.

І ўсе-такі ёй было гэта прыемна. І зараз таксама.

— Так ужо і распісалася! — махнула яна рукой. — Дзве дохленькія заметкі за месяц... Не, Максімка, нам ужо з табой не па дваццаць. Што ўмеем — тое і ўмеем. Давяраюць корпацца ў рэдакцыйнай пошце — і дзякуй.

— Усё пішуць, скажы ты! — па-дзіцячаму шчыра здзівіўся ён. Ён заўсёды любіў слухаць пра пісьмы, што прыходзяць у рэдакцыю, і заўсёды здзіўляўся, што нехта іх піша. Бо сам, калі трэба было паслаць каму з сяброў паштоўку, доўга ўздыхаў і шукаў прычыны, каб яшчэ на дзень гэтую справу адкласці.

— Дурняў яшчэ многа, Максімка, вось людзям і даводзіцца пісаць. Сёння адно пісьмо прыйшло — гатовы фельетон: выдзелілі мужчыне пуцёўку ў дом адпачынку для цяжарных і абураюцца, што не хоча ехаць. Трэба будзе толькі паслаць Дусю праверыць, ці праўда.

Ён хмура ссунуў бровы, калі яна ўспомніла пра Дусю.

— Перадай гэтай... самавару гэтаму, што Вольга прасіла, каб заўтра пад'ехала. Свінчо захварэла — хоча калоць, дык памочніца патрэбна... Раніцай, як званіў табе, забыўся ёй сказаць.

— Перадам.

Ён зманіў, што забыўся — проста з Дусяй не любіў ні гаварыць, ні сустракацца.

І, апроч таго, у яго існавала з Лінай Эдуардаўнай маўклівая дамоўленасць, што ў рэдакцыю ён не заходзіць.

3.

Яны развіталіся мінут праз сорак, і Максім, хоць выпіў кілішак «савіньёну», быў цвярозы і карэктны — збіраўся адразу падавацца да аўтобуса і ехаць да Вольгі.

Але дома Ліну Эдуардаўну чакала сынава запіска.

«Мамуль, у мяне кансультацыя і, магчыма, кіно. Рана не чакай. Званіў М. А. Дае раскрутку. Я сказаў, што ты на дзяжурстве і цябе ўвесь вечар не будзе. Званіў, здаецца, ад Старажавых».

«Дае раскрутку» Ліне Эдуардаўне не спадабалася. Хто-хто, а Косцік не мае права і на цень насмешкі з Максіма. З ім Максім заўсёды быў пяшчотны і клапатлівы. І шмат чаму добраму навучыў. Прыйдзе — трэба будзе пра гэта сказаць.

Нейкі час павагаўшыся, яна пазваніла ў рэдакцыю. Дуся мусіла быць яшчэ на рабоце: увечары чакаўся вялікі афіцыйны матэрыял і адказны пакінуў учотчыцу памагаць карэктарам і дзяжурным.

На званок Ліны Эдуардаўны Дуся, як і трэба было чакаць, залемантавала:

— І што за няшчасная кабета, гэтая Вольга мая! Жыла як чалавек, ціха, спакойна, дык трэба было так умазацца!..

Ліна Эдуардаўна змоўчала. Калі яны з Максімам разышліся, Дуся сама ж прасватала яго сваячцы Вользе і потым доўга расказвала карэктарам і машыністкам, які ён спраўны і пакладзісты мужчына, Максім, і як не цаніла яго, казырылася перад ім, нямаведама чаго хочучы, Ліна Эдуардаўна.

На шчасце, лямант хутка спыніўся — Дусю паклікалі.

— Іду, іду, — сказала яна некаму ўбок, і зноў у трубку: — Дык, кажаш, у Старажавых?

— Быў.

— Зараз жа пазваню Нінцы, каб перадала. Яна на гэтым тыдні якраз у вячэрнюю.

Нінка — яшчэ адна Дусіна сваячка — працавала на пошце ў тым самым прыгарадным пасёлку, дзе жылі Вольга і Максім.

Трубку Дуся не павесіла — аддала Людачцы Бягун. Тая часцяком забягала падвечар у карэктарскую — мела там сяброўку.

— Ой, Ліна Эдуардаўна, як вы сёння спадабаліся аднаму чалавеку! І якая ў вас была галоўка — звар'яцець можна! Я вас хацела спытаць — гэта «гама»?

Ясна, пра якога чалавека ідзе гаворка. І ясна, чаму пытае дзяўчына пра «гаму».

— Гэта, Людачка, рэдкая. Косцік быў у Маскве і купіў у «Вандзе». Магазін такі ёсць, польскай парфумы.

— Прынясеце этыкетку? У мяне таварка — фармацэўт. Можа і дастане.

Ох, гэтая Людка! Усюды ў яе таваркі, прыяцелькі, сяброўкі. Не дзіва, што выглядае, як з вокладкі часопіса мод. І гэта на сакратарскія шэсцьдзесят пяць рублёў.

Зрэшты, дзяўчо яна харошае. Ліне Эдуардаўне з ёй куды лягчэй і цікавей, чым з равесніцай Дусяй.

— Грабежніца ты, Людка! Ды бог з табой. Прынясу табе этыкетку разам з бутэлькай. У мяне яшчэ адна прыхавана.

— Ой, Ліначка Эдуардаўна!..

— А ў сваёй таваркі спытай лепш, што добрае ад радыкуліту.

— Вам?! — у голасе Люды шчырая трывога.

— Не мне, не адпявай раней часу. Чалавеку аднаму... Харошаму чалавеку.

Падумала і дадала:

— Для кепскага не прасіла б...

НЯСТОМНЫ ПРАЦАЎНІК

СПОЎНІЛАСЯ 130 гадоў з дня нараджэння і 85 гадоў з дня смерці Паўла Платонавіча Чубінскага, вядомага ўкраінскага этнографа і фальклырыста, аўтара капітальнай працы «Труды этнографическо-статистической экспедиции в Западно-русский край», якая выйшла ў 7-і вялікіх тамах у 1872—1879 гг. Гэта фальклорна-этнаграфічнае выданне было высока ацэнена айчыннай і замежнай навуковай грамадскасцю і не страціла сваёй каштоўнасці, як крыніца фальклорных і этнаграфічных матэрыялаў, да сённяшняга дня. Для беларускай навукі П. Чубінскі зрабіў таксама нямала, бо ў яго 7-томным выданні змешчана шмат матэрыялаў, сабраных на Беларусі.

Павел Платонавіч Чубінскі нарадзіўся 27 студзеня 1839 г. на хутары, што ўваходзіць у межы сучаснага горада Барысполя Кіеўскай вобласці, у дваранскай сям'і. Пасля заканчэння II Кіеўскай гімназіі паступіў на юрыдычны факультэт Пецярбургскага ўніверсітэта, які скончыў у 1861 г. Закончыўшы ўніверсітэт, вярнуўся на бацькаўшчыну, але неўзабаве быў высланы ў Архангельскую губерню за наведванне 13 чэрвеня 1862 года з некалькімі сялянамі магілы Тараса Шаўчэнкі.

У 1862—1869 гг. П. Чубінскі на высылцы. Працуючы следчым сакратаром статыстычнага камітэта, рэдактарам «Губернских ведомостей», ён вядзе інтэнсіўную работу — этнаграфічнае, статыстычнае і эканамічнае даследаванне Еўрапейскай часткі Паўночнай Расіі. Гэтым самым звяртае на сябе ўвагу Рускага геаграфічнага таварыства і абіраецца яго членам, што дало яму магчымасць вярнуцца на радзіму. Трэба прыгадаць, што па даручэнні Рускага геаграфічнага таварыства і Вольнага эканамічнага таварыства ў 1867 г. Чубінскі ўзначаліў экспедыцыю ў сем паўночных губерняў, каб вывучаць гандаль хлебам, прымаў удзел у вывучэнні Пячорскага краю.

Вярнуўшыся на Украіну, П. Чубінскі адразу ж разгортвае велізарную этнаграфічную і краязнаўчую работу. У маі 1869 г. РГТ даручае яму арганізацыю экспедыцыі на Украіну і ў Беларусь. Экспедыцыя даследавала, у прыватнасці, паўднёвыя паветы Мінскай і Гродзенскай губерняў, а таксама ўсходнія паветы Сядлецкай. Даследчык вывучае побыт, гаворкі, фальклор, вераванні ўкраінцаў і беларусаў, збірае разнастайныя статыстычныя, юрыдычныя, звычаёвыя, лінгвістычныя, фальклорныя і іншыя матэрыялы. Сам і з дапамогай дапісчыкаў, карэспандэнтаў, якім разаслаў праграмы яшчэ да пачатку экспедыцыі, ён сумеў сабраць велізарны фальклорна-этнаграфічны матэрыял, які пачынае апрацоўваць і друкаваць.

Выданне складалася з сямі тамоў агульным памерам каля 300 друкаваных аркушаў. У яго ўваходзілі песні і казкі, народныя апавяданні і легенды, прыказкі і прымаўкі і г. д., апісанні каляндарных і сямейна-бытавых звычаяў, народных вераванняў, дыялектаў і інш.

«Працы» П. Чубінскага атрымалі высокую ацэнку, сусветную вядомасць і славу. У 1873 г. аўтару іх прысуджаецца залатая медаль Рускага геаграфічнага таварыства. У 1875 г. яго праца была адзначана залатым медалем на міжнароднай выстаўцы ў Парыжы, а ў 1879 г. атрымала поўную Уварайскую прэмію.

У працы П. Чубінскага было змешчана шмат беларускага матэрыялу, асабліва фальклорнага. Ён раскіданы па ўсіх тамах (акрамя сёмага). Так, у 4-м томе надрукавана больш за 300 вясельных песень і некалькі апісанняў беларускага вяселля з Мінскай і Гродзенскай губерняў. Каля паўсотні песень змешчана ў 5-м томе і больш за 20 у трэцім (з розных паветаў Гродзенскай і Мінскай губерняў). У 2-м томе надрукавана 25 казак, запісаных у в. Дрошчын Кобрынскага павета Гродзенскай губерні. Матэрыялы пра народныя юрыдычныя звычаі беларусаў з Брэсцкага, Кобрынскага, Пружанскага паветаў Гродзенскай губерні і Мазырскага павета Мінскай губерні даследчык змясціў у шостым томе.

Шмат намаганняў прыклаў П. Чубінскі, каб арганізаваць і адкрыць у Кіеве ў 1873 г. «Паўднёва-заходні аддзел Рускага геаграфічнага таварыства». На чале гэтага аддзела Чубінскі прабыў да яго закрыцця ў гады рэакцыі ў 1876 годзе. Нават за гэты кароткі час нястомны вучоны здолеў выдаць два каштоўныя тамы «Записок Юго-западного отдела Имп. русского географического общества» і шэраг іншых выданняў. З прац самога П. Чубінскага варта назваць яшчэ «Нарыс народных юрыдычных звычаяў і паняццяў з цывільнага права ў Маларосіі».

Празмерная нечалавечая праца змагла магутную натуру П. Чубінскага. Ён памёр 26 студзеня 1884 года ад хваробы сэрца, маючы ўсяго 45 гадоў.

К. РАКОЦКІ.

Помнікі нашага краю

СТАРОНКА КАМЕННАГА ЛЕТАПІСУ

КАМЕННЫ летапіс мінуўшчыны... Маўклівыя камені могуць расказаць не менш, чым летапісец. Нават тое, які характар быў у дойліда.

У Мсціслаўлі некалькі старажытных будынкаў, сярод іх — былая Аляксандра-Неўская царква, узведзеная, паводле некаторых дадзеных, на сродкі праваслаўнага брацтва горада.

Гісторыя гэтага будынка — гэта гісторыя той барацьбы, якую вялі мсціслаўскія людзі за сваю нацыянальную незалежнасць, супраць гвалтоўнага акаталічвання, што несла з сабою засілле магнатаў. Па паданні, на месцы цяперашняга будынка царквы яшчэ ў пачатку шаснаццатага стагоддзя стаяў Афанасьеўскі храм. Але езуіты адабралі гэтае месца ў праваслаўнага брацтва, верх царквы быў зняты і перабудаваны, замест царквы ў 1727 годзе адкрыўся Бернардзінскі касцёл з каменным кляштарам. Аднак праз стагоддзе, у часе чарговага бунту гарадскога «чорнага» люду будынак аказаўся папсаваным, і касцёл перастаў дзейнічаць. Пажар, які ўспыхнуў у Мсціслаўлі і знішчыў амаль палову горада, пашкодзіў старажытныя роспісы на сценах і багатую драўляную разьбу, якую пакінулі як памяць па сабе мсціслаўскія разбяры, сценапісцы, срэбрачаканшчыкі, цесляры і ткачы. Суровыя выпрабаванні, якія выпалі на долю будынка, здолеў вытрымаць толькі камень. У 1859 годзе будынак зноў быў перабудаваны ў праваслаўны храм.

Архітэктурнае аблічча гэтай царквы настолькі выразнае, што нельга прайсці міма, не палюбаваўшыся справай рук мсціслаўскіх умельцаў-муляроў.

Знешні выгляд будынка, кампактнасць і нават некаторы аскетызм аздаблення сведчаць аб высокай культуры мсціслаўскага дойлідства. Своеасаблівасць і выразнасць пабудовы міжволі прымушаюць прыгадаць залатое правіла, якім здаўна кіраваліся будаўнікі на Беларусі: «рубіць вышынёй, як мера і прыгажосць скажуць». У гэтым храме спалучылася ўсё лепшае, што было ва ўсходнеславянскім дойлідстве тых часоў. Але пры ўважлівым разглядзе заўважаецца і ўдалае скарыстанне некаторых асаблівасцей строгага раманскага стылю. Усё спалучана з такім высокамастацкім густам, што глядзіцца цэласна і сціпла.

Прыкра толькі, што з царквы зняты крыжы. Парушыліся прапорцыі, гармонія ўсіх частак, будынак стаў выглядаць прыземістым, шырокім.

Вельмі цікавы і інтэр'ер храма. Можна гадзінамі разглядаць лепку, разьбу па камені і дрэве. Вельмі ўдала тут скарыстана рознакаляровая «мураўлёная» кафля. Колішнія мсціслаўскія майстры-ценіннікі славіліся далёка за межамі горада. Іх запрашалі нават у Маскву. У XVII стагоддзі мсціслаўскі майстар-ценіннік Сцяпан Іваноў разам з копыскім рамеснікам Ігнатам Максімавым аздабляў узорнай кафляй многія маскоўскія будынкі — царкву Грыгорыя Неакесарыйскага, Васкрасенскі храм Новаіерусалімскага манастыра на Істры, Пакроўскі сабор у Ізмайлаве. Працавалі ў Маскве і іншыя мсціслаўскія ўмельцы. У Перапіснай кнізе Мяшчанскай слабады Масквы ўказана 13 рамесніцкіх двароў, гаспадары якіх былі выхадцамі з Мсціслаўля.

А былі ж і такія, што не мелі свайго двара. І калі ўжо Мсціслаўль даў столькі ўмельцаў Маскве, дык колькі ж іх было дома!

Зараз у рэспубліцы вывучаюцца, бяруцца пад ахову ўсё новыя і новыя помнікі культуры і архітэктуры. Думаецца, што і царква Аляксандра Неўскага варта таго, каб яе захаваць для нашчадкаў, каб ёю маглі любавацца многія пакаленні людзей.

Э. ЯЛУГІН.

Куток калекцыянера

ВЕЧНА ЖЫВЫ

У СССР за 50 гадоў Савецкай улады выйшла каля чатырохсот паштовых марак, прысвечаных жыццю і дзейнасці У. І. Леніна. Першая марка з партрэтам Ільіча з'явілася 27 студзеня 1924 года ў жалобны дзень пахавання правадыра. Аўтарам яе быў дэмабілізаваны чырвонаармеец І. Дубасаў. З таго часу штогод папаўняецца філатэлістычная Лениніяна.

У Венгрыі Леніну прысвечана некалькі паштовых знакаў. Асабліва цікавая серыя з трох марак, якая выйшла ў свет да 50-годдзя Вялікай Кастрычніцкай рэвалюцыі. Паштовыя мініяцюры з партрэтам Леніна, якія з'явіліся ў ГДР, падобныя на яркія маленькія плакаты. Цікавая марка мастака Л. Груневальда, што выйшла да 90-годдзя з дня нараджэння Леніна— на фоне чырвоных сцягоў горды профіль Ільіча. У 1960 годзе ў час месячніка германа-савецкай дружбы была выдадзена серыя з дзвюх марак. На адной з іх рэпрадуцыраваны помнік Уладзіміру Ільічу, устаноўлены ў горадзе Эйслебен (ГДР) у 1945 годзе. Гэты манумент (скульптар М. Манізер) быў вывезены фашыстамі з горада Пушкіна ў Германію. Нямецкія рабочыя-антыфашысты выратавалі манумент. Савецкі ўрад перадаў гэты помнік у дар эйслебенскім рабочым.

Добрая марка, што аднаўляе партрэт Леніна на фоне «Аўроры» і эмблему працоўных Савецкага Саюза—Серп і Молат, якая выйшла да слаўнага 50-годдзя Кастрычніка. Юбілею лістападаўскай рэвалюцыі ў Германіі прысвечана серыя з трох яркіх мініяцюр, выкананых графікам М. Готшалем. На першай марцы — профільны партрэт Уладзіміра Ільіча. Аўтар мініяцюры намаляваў гэты партрэт на фоне гістарычнага дакумента-пісьма Леніна членам групы «Спартак», напісанага ў лістападзе 1918 года на нямецкай мове.

Польскія мініяцюрысты, якія працавалі над эскізамі марак да 50-годдзя Кастрычніка, вырашылі іх у дакументальным плане. На адным з паштовых знакаў — фотапартрэт Леніна. Фонам яму служыць кніжная шафа крамлёўскага кабінета. Ленінскія маркі былі выдадзены ў Польшчы да 40-годдзя Кастрычніка, да месячніка польска-савецкай дружбы (1952 г.), да 50-годдзя знаходжання У. І. Леніна ў Польшчы. На паштовых знаках мастакі адлюстравалі Леніна ў польскім горадзе Закапане, партрэты Ільіча, помнік у Пароніна.

Цікавая паштовая марка, выпушчаная ў Балгарыі да 40-й гадавіны Кастрычніцкай рэвалюцыі. На ёй мастак скарыстаў хранікальны кінакадр — выступленне У. І. Леніна на плошчы Свярдлова 5 мая 1920 года перад войскамі, якія адыходзілі на фронт.

Цікавыя ленінскія мініяцюры, што выйшлі ў Дэмакратычнай Рэспубліцы В'етнам. Адна з іх паказвае чырвоны сцяг Кастрычніка, на фоне якога—Ленін. На другой марцы — натхнёныя сцягам вялікага Леніна ідуць у атаку героі В'етнама.

Выдадзены паштовыя знакі з вобразам Леніна на Кубе. На трох з іх—карціны В. Сярова— «Выступленне У. І. Леніна ў Смольным на Другім з'ездзе Саветаў», Д. Налбандзяна — «Ленін на Краснай плошчы ў 1919 годзе» і Л. Шмацько — «У. І. Ленін ля карты ГОЭЛРО».

Некалькі ленінскіх марак выдадзена ў капіталістычных краінах. Марку з партрэтам Ільіча выпусціла ведамства Рэспублікі Конга (Бразавіль). Гэта першы паштовы знак, прысвечаны У. І. Леніну, выдадзены на «чорным кантыненце».

Да 100-гадовага юбілею У. І. Леніна многія дзяржавы намячаюць выпуск паштовых мініяцюр, прысвечаных ленінскай тэматыцы. Філатэлістычная Лениніяна расце.

Л. КОЛАСАЎ,
адказны сакратар праўлення Беларускага рэспубліканскага аддзялення Усесаюзнага таварыства філатэлістаў.

МУЗЫЧНЫЯ НАВІНКІ

У МІНУЛЫМ канцэртным сезоне мы пачулі многа навінак савецкай музычнай творчасці. У кароткім артыкуле немагчыма даць больш-менш поўную карціну таго, што выконвалася. Мы закранем тут толькі творы сімфанічнай і камернай музыкі.

Як і заўсёды, аматары музыкі з асаблівай цікавасцю чакалі знаёмства з новымі творамі Дзмітрыя Шастаковіча. У памяці яшчэ заставаліся свежыя ўражанні ад яго цыкла рамансаў на словы Аляксандра Блока для голасу, віяланчэлі, скрыпкі і фартэпіяна, які некалькі разоў з поспехам выконваўся Галінай Вішнеўскай, Мсціславам Растраповічам, Давідам Ойстрахам і Майсеем Вайнбергам. І вось мы ўжо слухаем яго Санату для скрыпкі і фартэпіяна. Гэты твор адзначаны яркай творчай індывідуальнасцю, надзвычай цікавы па мове — смелай і выразнай, па майстэрстве пісьма і своеасаблівым выкарыстанні тэхнічных магчымасцей інструментаў. Саната была выканана ўпершыню Давідам Ойстрахам і Святаславам Рыхтэрам з сапраўднай артыстычнай дасканаласцю. Іх выступленне з'явілася адной з самых яркіх падзей музычнага жыцця, засталося незабыўным для ўсіх, хто яго слухаў.

Пасля Санаты кампазітар закончыў яшчэ адзін твор — Чатырнаццатую сімфонію. Яна незвычайная па форме — напісана для двух галасоў і камернага аркестра. Сімфонія разучана камерным аркестрам пад кіраўніцтвам Рудольфа Баршая; адбылася яе генеральная рэпетыцыя, а прэм'ера чакаецца ў пачатку будучага сезона. Гэта адно з самых высокіх дасягненняў выдатнага кампазітара.

Дзмітрый Шастаковіч звярнуўся да жанру камернай сімфоніі, якая прыцягвае ў апошні час увагу многіх савецкіх кампазітараў. Можна нагадаць тут аб творах Рэваза Габічвадзе, Георгія Свірыдава, Мікалая Сідзельнікава, Барыса Чайкоўскага і іншых. Кожны з іх знаходзіць свае шляхі выкарыстання камернага аркестра. Зараз назіраецца вялікі рост цікавасці слухачоў да мастацтва камерных ансамбляў: яны адыгрываюць усё ўзрастаючую ролю ў развіцці савецкай сімфанічнай музыкі.

Прынцыпы камернага сімфанізму адчувальныя, між іншым, і ў некаторых творах, напісаных для вялікага аркестра. Прыкладам можа служыць Другая сімфонія Карэна Хачатурана. Яна вабіць слухача амаль афарыстычнай сціспасцю перадачы, дакладнасцю складанага малюнка, у якім іншы раз выступаюць рысы лёгкага гратэску. Кожны штрых тут старанна падабраны і ўзважаны, партытура расквечана нечаканымі кантрастамі, перахопамі пасажаў, у ёй цікава ўжываюцца шматлікія ўдарныя інструменты. Усё адзначана талентам і густам, які дапамагае знайсці гармонію ўсіх элементаў двухчасткавай сімфоніі. Такімі ж якасцямі адзначана і напісаная пазней Саната для віяланчэлі і фартэпіяна, якая з поспехам выконвалася ў Савецкім Саюзе і за рубяжом.

У адным з канцэртаў, прысвечаных Чацвёртаму Усесаюзнаму з'езду кампазітараў, упершыню прагучала Рапсодыя для фартэпіяна з аркестрам Арама Хачатурана. Аматарам музыкі ўжо вядомы рапсодыі кампазітара для скрыпкі з аркестрам і віяланчэлі з аркестрам. Новы твор служыць як бы працягам пачатага: на думку кампазітара, ён павінен выконвацца разам з папярэднімі ў праграме аднаго канцэрта, які дае магчымасць выступіць адразу тром віртуозам. Кампазітар мяркуе напісаць і чацвёртую рапсодыю, у якой музыканты ігралі б усе разам. Задума цікавая і цалкам у характары кампазітара, які так бліскуча паказаў сябе ў творах канцэртнага жанру; даволі нагадаць яго вядомы Канцэрт для скрыпкі з аркестрам.

У новай рапсодыі лёгка пазнаць асобныя рысы почырку кампазітара: яе музыка прасякнута яркім тэмпераментам, у ёй ёсць шырыня меладычнага дыхання, яна напоена жыватворнымі крыніцамі народнай творчасці. Віртуозны размах фартэпіяннай партыі, якая пачынаецца бурнымі гамападобнымі пасажамі, спалучаецца з усім багаццем фарбаў хачатуранаўскага аркестра. Тут многа ўдзячнага матэрыялу для піяніста, што даказала бліскучае выкананне Мікалая Пятрова, першага выканаўцы на канцэртнай эстрадзе.

Працягваючы наш расказ аб кампазітарах старэйшага і маладога пакаленняў, якія ўсё больш прыцягваюць увагу слухачоў, мы хочам спыніцца на новым творы Радзівона Шчадрына. Творы Шчадрына атрымалі шырокую вядомасць, часта выконваюцца ў розных краінах (можна нагадаць тут яго Другі канцэрт для фартэпіяна з аркестрам). Радзівон Шчадрын шукае свае дарогі ў мастацтве, не любіць паўтарацца і заўсёды ставіць перад аўдыторыяй новую мастацкую задачу. Такім ён прадстаў і ў сваёй «Паэторыі».

За незвычайнай у мастацкай практыцы назвай тоіцца і асобая форма. Гэта вакальна-сімфанічны твор на словы Андрэя Вазнясенскага, напісаны для хору, аркестра, жаночага голасу і чытальніка. Незвычайны быў і склад першых выканаўцаў — салістка Людміла Зыкіна, якая ўпершыню выступіла з сімфанічным аркестрам, а чытальнік — сам паэт.

Цяжка з першага разу ахапіць усю складанасць кампазітарскай канцэпцыі такога непадобнага на іншыя твора. Але несумненныя яго своеасаблівасць і драматычная сіла. Яна адчуваецца і ў харавых эпізодах, і ў тэмбравых кантрастах аркестроўкі, і ў захапляючых па сваёй выразнасці вакальных сола, у якіх кампазітар здолеў зусім па-новаму раскрыць выканаўчыя таленты спявачкі. Усё спалучаецца з эпізодамі чытання вершаў у адно музычнае цэлае.

У заключэнне хочацца спыніцца яшчэ на дзвюх партытурах, супаставіўшы кампазітараў двух пакаленняў. Пры ўсёй разнастайнасці почыркаў у іх ёсць агульнасць імкненняў, звязаных з раскрыццём вялікіх ідэй нашага часу. Зараз мы ўсе жывём напярэдадні вялікай даты— 100-годдзя з дня нараджэння Уладзіміра Ільіча Леніна — і гэта натхняе кампазітараў на творчую працу. У юбілейным годзе прагучыць многа новых твораў, прысвечаных ленінскай тэме. Некаторыя навінкі мы чулі ўжо і ў гэтым сезоне. Гутарка ідзе пра «Кантату пра Леніна» Андрэя Эшпая і «Быліну пра Леніна» Гаўрыіла Папова.

Кантата Андрэя Эшпая зноў паказвае шчодрасць меладычнага дару кампазітара, уласцівыя яму цеплыню і задушэўнасць лірычнага тону, якія заваявалі шырокую папулярнасць яго лепшым песням. Песенны характар адчуваецца і тут, прычым музыка Кантаты вызначаецца выразнасцю нацыянальнага характару, нагадвае аб родных кампазітару марыйскіх песнях. Шырыня дыхання, светлы эмацыянальны настрой, свабоднае валоданне сродкамі змешанага хору, свежасць мовы, простай, але багатай арыгінальнымі паваротамі інтанацый, — усё гэта прымушае ўслухоўвацца ў музыку з той жывой увагай, якая заўсёды абуджаецца пры сустрэчы з таленавітым кампазітарам.

«Кантата пра Леніна» Андрэя Эшпая лірычная па самой сваёй сутнасці. У іншым плане вырашае мастацкую задачу Гаўрыіл Папоў: яго «Быліна пра Леніна» напісана ў традыцыях рускага эпасу, якія атрымліваюць тут новы сэнс і значэнне. Няспешная і магутная плынь апавядання выклікае ва ўяўленні карціну волжскіх прастораў. Выдатнае гучанне хору і аркестра садзейнічае цэльнасці і яркасці ўражання — ва ўсім адчуваецца работа майстра. Дарэчы сказаць, задума твора ўзнікла ў кампазітара даўно, але толькі цяпер, у другой рэдакцыі «Быліна пра Леніна» набыла свае канчатковыя абрысы і знайшла шлях да слухачоў.

Мы хацелі б сказаць, што слухачы праяўляюць усё ўзрастаючую цікавасць да творчасці савецкіх кампазітараў і не толькі да песні, якая ўжо даўно заваявала шырокую аўдыторыю, але і да буйных форм сімфанічнай, камернай і опернай музыкі. Аб гэтым гавораць не толькі канцэрты ў цэнтральных залах, але і шматлікія выступленні кампазітараў у самых розных гарадах і абласцях. Такая сувязь са слухачамі мае велізарнае значэнне для далейшага росту музычнай творчасці, натхняе на напісанне твораў, якія адлюстроўваюць жыццё і пачуцці народа.

Над такімі творамі і працуюць нашы кампазітары, рыхтуючыся адзначыць 100-годдзе з дня нараджэння Уладзіміра Ільіча Леніна. У іх партфелях многа навінак, з якімі мы пазнаёмімся ў канцэртах будучага сезона.

Іван МАРТЫНАЎ,
музыказнаўца (АДН).

Госці Мінска

ГУЧЫЦЬ У ЗАЛЕ СМЕХ

Не змаўкае смех у зале Беларускай філармоніі ў час выступленняў лаўрэатаў Усесаюзнага конкурсу артыстаў эстрады Аляксандра Ліўшыца і Аляксандра Левенбука.

Фота Я. СОРКІНА.

КНІЖНАЯ ПАЛІЦА ТЫДНЯ

Дарагія чытачы, ці ведаеце вы, якая вялікая і разнастайная кніжная паліца нашай краіны? Кожны год на яе ставіцца больш аднаго мільярда трохсот мільёнаў экземпляраў навінак. Даўжыня гэтай паліцы раўняецца экватару—сарака тысячам кіламетраў! Тут кожны можа знайсці сабе шмат цікавага, карыснага. Тут і грамадска-палітычныя, і навукова-тэхнічныя, і мастацкія творы, кнігі для дзяцей, падручнікі, альбомы... Толькі хто падкажа, якое выданне і калі з'яўляецца на прылаўках магазінаў і на бібліятэчных паліцах?

Без своечасовай і добрай парады нялёгка разабрацца ў акіяне кніг. Такім дарадцам чытачоў з'яўляецца штотыднёвая газета Камітэта па друку пры Савеце Міністраў СССР «Книжное обозрение». У кожным нумары газеты можна даведацца аб выхадзе 400—500 навінак тыдня. Тут публікуюцца таксама артыкулы і рэцэнзіі, агляды выдавецкіх планаў, урыўкі з новых твораў, вершы, апавяданні аб лёсе рэдкіх кніг, аб жыцці бібліяфілаў, новыя ілюстрацыі

«Книжное обозрение» выдаецца нядаўна. Таму яшчэ не ўсе кнігалюбы ведаюць аб газеце, не ўсе карыстаюцца яе паслугамі. Мы раім усім аматарам літаратуры стаць пастаяннымі чытачамі «Книжного обозрения».

ТЭЛЕБАЧАННЕ

16 верасня

Першая праграма. 9.10 — тэлебачанне — школе. Фізіка. 6-ы клас. «Дыфузія ў газах, вадкасцях і цвёрдых целах». 16.55 — праграма перадач. 17.00 — навіны (М). 17.15 — для школьнікаў. «Сустрэча вясёлых выдумшчыкаў». 17.35 — «Наша пошта». Тэхнічная кансультацыя. 18.00 — «Панарама навін». Уключэнне Брэста. 18.25 — Каментарый дня. «Ураджай—у засекі!» 18.30 — «Горад і мора». Рэпартаж з Талінскага порта. Перадача з Таліна. 19.00 — «На ўдарных будоўлях пяцігодкі». Выязная рэдакцыя Беларускага тэлебачання на Гродзенскім капралактамавым заводзе. Перадача з Гродна. 19.30 — «Час». Інфармацыйная праграма (М). 20.15 — Канцэрт, прысвечаны 200-годдзю з дня нараджэння заснавальніка ўкраінскай літаратуры І. П. Катлярэўскага (М). 22.00 — праграма каляровага тэлебачання. «Нам і патомкам». Прэм'ера тэлевізійнага дакументальнага фільма (М). 23.00 — навіны (М). 23.10 — «Вялікі збор». Тэленарыс аб першай Спартакіядзе аўтамабілістаў СССР.

Другая праграма. 17.15 — «Самацветы». Тэлевізійны часопіс (М). 18.00 — Для дзяцей. «Цудоўная лесвічка» (М). 18.30 — «Фатальная выпадковасць». Кінанарыс. 18.40 — рэклама аб'явы. 19.30 — За фасадам «свабоднага свету». «Твар у твар з расізмам». Публіцыстычны фільм. 20.30 — «Дзеці Ванюшына». Тэлевізійны спектакль. 22.45 — «Такая воінская часць». Музычны фільм.

17 верасня

Першая праграма. 9.10 — тэлебачанне — школе. Заалогія. 7-ы клас. «Біялагічныя асаблівасці пчол». 9.40 — «Добры дзень, Карпаты!» Кінанарыс. 10.00 — навіны (М). 10.15 — канцэрт (М). 11.00 — тэлевізійны тэатр мініяцюр «13 крэслаў» (М). 12.15 — для школьнікаў. «Мы ідзём за сонцам». Перадача з Кіева. 15.10 — праграма перадач. 15.15 — школьная фільматэка. «Беспасажніца». Мастацкі фільм. 16.50 — навіны (М). 17.00 — для школьнікаў. «Жыццё выдатных людзей». С. Арджанікідзе (М). 17.30 — «Панарама навін». 17.45 — «У сям'і адзінай». Да 30-годдзя ўз'яднання Беларусі ў адзінай Савецкай дзяржаве. 18.25 — каментарый дня. «Ураджай —у засекі!». 18.30 — «Розум, гонар і сумленне нашай эпохі» (М). 19.00 — праграма каляровага тэлебачання. «Як салдат ад войска адстаў». Мастацкі фільм (М). 20.30 — «Час». Інфармацыйная праграма (М). 23.15 — навіны (М). 23.25 — для студэнтаў вну. «Вышэйшая матэматыка». II курс.

18 верасня

Першая праграма. 10.00 — навіны (М). 10.15 — для дзяцей. «Цуды прыроды». Перадача з Мурманска. 10.30 — «Розум, гонар і сумленне нашай эпохі» (М). 11.00 — «Табе, юнацтва!» Перадача з Свярдлоўска. 11.30 — На Кубак свету па валейболе. Перадача з ГДР. 16.25 — праграма перадач. 16.30 — школьная фільматэка. «Беларускія напевы». Дакументальны фільм. 17.00 — навіны (М). 17.15 — «Прывітанні нашым сябрам». Канцэрт дзіцячай мастацкай самадзейнасці Мінска. 18.00 — «Панарама навін». 18.10 — «Каментарый дня. «Ураджай—у засекі!». 18.15 — для дашкольнікаў і малодшых школьнікаў. «Казка пра яловую шышку і шэрае мышаня». Лялечная пастаноўка. 18.30 — адкрыццё Дзён культуры ГДР у РСФСР. Перадача з Калоннай залы Дома Саюзаў (М). У перапынку — «Час». Інфармацыйная праграма (М). 21.10 — праграма каляровага тэлебачання. «Цудоўная Ларэта». Фільм-аперэта (ГДР) (М). 22.30 — насустрач III Усесаюзнаму з'езду калгаснікаў. Абмяркоўваем праект прыкладнага Статута сельгасарцелі. «Развіццё калгаснай дэмакратыі». 23.00 — дзённік чэмпіяната СССР па шахматах (М). 23.15 — навіны (М). 23.30 — для студэнтаў вну. «Фізіка». II курс.

19 верасня

Першая праграма. 9.10 — тэлебачанне — школе. Гісторыя. 10-ы клас. «Крэпасць над Бугам». 9.40 — па роднай краіне. «Асканія-Нова». Кінанарыс. 10.00 — навіны (М). 10.15 — для дашкольнікаў і малодшых школьнікаў. «Вясёлы гарадок» (М). 10.45 — опера М. Рымскага-Корсакава «Пскавіцянка». Тэлевізійны музычны спектакль (М). 16.55 — праграма перадач. 17.00 — навіны (М). 17.15 — «У адзіным страі—да вялікай мэты!» Па матэрыялах міжнароднай Нарады камуністычных і рабочых партый у Маскве. 17.45 — «Панарама навін». 18.10 — канцэрт Дзяржаўнай акадэмічнай харавой капэлы БССР. 18.55 — каментарый дня. «Ураджай —у засекі!» 19.00 — «У. І. Ленін. Хроніка жыцця і дзейнасці». «Пакараныя смерцю на досвітку». Мастацкі фільм (М). 20.30 — «Эстафета навін» (М). 21.15 — дні культуры ГДР у РСФСР. «Клуб аматараў песні» (М). 22.15 — на Кубак свету па валейболе. Перадача з ГДР. 00.00 — навіны (М).

Рэдакцыйная калегія: З. І. АЗГУР, В. М. АЛАДАЎ, А. Ц. БАЖКО (намеснік галоўнага рэдактара), Б. І. БУР'ЯН, А. І. БУТАКОЎ, А. С. ГРАЧАНІКАЎ, К. Л. ГУБАРЭВІЧ, І. М. ДАБРАЛЮБАЎ, В. У. ІВАШЫН, А. С. КАЗЛОЎСКІ, П. М. МАКАЛЬ, У. Л. МЕХАЎ (адказны сакратар), Р. К. САБАЛЕНКА, І. А. САНКОВА, М. Г. ТКАЧОЎ, Ю. М. ЧУРКО, Р. Р. ШЫРМА.

«Літаратура і мастацтва» выходзіць у аўторак і пятніцу

НАШ АДРАС І ТЭЛЕФОНЫ: г. Мінск, вул. Захарава 19 Тэлефоны: прыёмнай рэдакцыі — 3-24-61, намесніка галоўнага рэдактара — 3-25-25, адказнага сакратара — 3-44-04, аддзела літаратуры — 3-21-53, аддзела тэатра, кіно і музыкі — 3-24-62, аддзела выяўленчага мастацтва, архітэктуры і вытворчай эстэтыкі — 3-24-62, аддзела публіцыстыкі — 3-24-62, аддзела культуры — 3-22-04, аддзела інфармацыі — 3-44-04, выдавецтва — 6-25-19, бухгалтэрыі — 6-25-87.

«Литература и искусство» — орган Министерства культуры и правления Союза писателей БССР, Минск.

Індэкс 63856. АТ 17245 18